

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

KATJA JURKOVŠEK

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VPLIV ZUNANJETRGOVINSKE LIBERALIZACIJE NA PRORAČUNSKE
PRIHODKE SLOVENIJE**

Ljubljana, september 2003

KATJA JURKOVŠEK

IZJAVA

Študentka Katja JURKOVŠEK izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom mag. Aleksandra ARISTOVNIKA in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA	2
1.1. Opredelitev zunanjetrgovinske politike in njeni cilji	2
1.2. Instrumenti zunanjetrgovinske politike	2
1.2.1. Zunanjetrgovinski instrumenti	3
1.2.1.1. Carine	3
1.2.1.2. Drugi zunanjetrgovinski instrumenti	6
1.2.2. Valutni instrumenti	7
1.2.3. Devizni instrumenti	8
1.2.4. Drugi notranje gospodarski instrumenti	8
1.3. Zunanjetrgovinska politika v Sloveniji	8
2. ZUNANJETRGOVINSKA LIBERALIZACIJA IN NJEN VPLIV NA PRORAČUNSKE PRIHODKE	11
2.1. Doktrine mednarodne menjave	11
2.2. Proces liberalizacije trgovine po drugi svetovni vojni – mednarodne integracije in sporazumi	13
2.2.1. Evropska unija	15
2.2.2. EFTA in CEFTA	16
2.3. Proračunske posledice zunanjetrgovinske liberalizacije	17
2.3.1. Reforma količinskih omejitev	18
2.3.2. Reforma carinske zaščite	19
2.3.3. Znižanje izvoznih dajatev	20
2.3.4. Razvijanje meddržavnih trgovinskih sporazumov	20
2.3.5. Proračunske posledice posrednih učinkov sproščanja zunanje trgovine	21
2.3.5.1. Uvoz in ekonomska rast	21
2.3.5.2. Vloga domačih davkov in davkov na mednarodno trgovino	21
2.3.5.3. Povezave z drugimi politikami	21
2.3.5.4. Interakcije z makroekonomskih razvojem	21
2.3.6. Ugotovitve	22
3. ZUNANJETRGOVINSKA LIBERALIZACIJA IN NJEN VPLIV NA PRORAČUNSKE PRIHODKE SLOVENIJE	23
3.1. Ocena zunanjetrgovinske liberalizacije Slovenije ob osamosvojitvi	23
3.2. Ekonomski odnosi Slovenije s tujino	24
3.3. Bilateralni in večstranski sporazumi in integracije	24
3.4. Proračun Slovenije	26
3.5. Gibanje prihodkov iz naslova DMTT v letih 1992 – 2001	29
3.6. Davčna reforma	31
3.7. Prihodnost – Slovenija v EU	32
SKLEP	34
LITERATURA	35
VIRI	37
PRILOGE	
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	

UVOD

Ideja zunanjetrgovinskega liberalizma je v mednarodni menjavi prisotna vseskozi od njenega nastanka. Kljub temu, da so se v praksi uveljavili koncepti zunanjetrgovinske politike, ki odstopajo od njega, ga vsi priznavajo za idealno stanje. Liberalizem predstavlja za vladne organe dvorezen meč. Na eni strani jim obljublja večjo konkurenčnost na podlagi mednarodne delitve dela, na drugi strani pa jim hoče odrezati proračunske prihodke iz naslova uvoznih dajatev. Ker je odpovedovanje prihodkom, ki so pridobljeni na lahek in poceni način težavno, je proces sproščanja omejitev v mednarodnem trgovanju dosti počasnejši, kot bi lahko bil.

Namen diplomskega dela je raziskati, kako se sklepanje bilateralnih in multilateralnih sporazumov o prosti trgovini odraža v proračunu Slovenije. Pričakovati je, da se zaradi nižanja uvoznih dajatev zmanjšujejo tudi proračunski prihodki. Vendar je zaradi kompleksnosti procesa zunanjetrgovinske liberalizacije, njegov vpliv na velikost proračunskih prihodkov negotov in se razlikuje od države do države.

Samo diplomsko delo je razdeljeno na tri enote. Uvodu sledi poglavje o zunanjetrgovinski politiki. Znotraj poglavja so prikazani instrumenti, ki jih vlada uporablja za usmerjanje mednarodne menjave. Poseben poudarek je na carinah, saj je njihova uporaba najbolj razširjena, poleg tega pa imajo od vseh instrumentov največji učinek na državni proračun. Z aplikacijo zunanjetrgovinske politike na Slovenijo se prvo poglavje zaključuje.

Drugo poglavje je sestavljeno iz dveh delov. Na začetku so podane doktrine zunanje trgovine, sledi jim proces liberalizacije mednarodne trgovine po drugi svetovni vojni, ki se izkazuje v dveh oblikah. V zniževanju carinskih stopenj v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini in v procesu integriranja gospodarstev. V drugem delu poglavja so prikazane posledice sproščanja mednarodne menjave na proračunske prihodke.

Zadnje poglavje se nanaša na Slovenijo. Na začetku so prikazani ekonomski odnosi Slovenije s tujino in stanje zunanjetrgovinske liberalizacije. Sledi analiza posledic gibanja davkov na mednarodno trgovino in transakcije na proračunske prihodke ter davčna reforma. V zaključku pa je predstavljena še prihodnost Slovenije v Evropski uniji (EU).

Čisto na koncu sledi še sklep, v katerem so na kratko podani izvlečki prejšnjih poglavij.

1. ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA

1.1. Opredelitev zunanjetrgovinske politike in njeni cilji

Zunanjetrgovinska politika je specializirana veja ekonomske politike na področju zunanje trgovine in drugih oblik mednarodnega gospodarskega sodelovanja (Bobek, Gusel, 1998, str. 15). Predstavlja množico ukrepov, ki jih sprejema država za uravnavanje zunanje trgovine (Strašek, Žižmond, 1998, str. 117).

Ker v sodobnih razmerah vsako gospodarstvo uporablja določene restriktivne zunanjetrgovinske ukrepe, se za politiko mednarodne menjave uporablja tudi izraz zaščitna politika. Njen osnovni cilj se je skozi čas spreminjal. V preteklosti je bil doseganje zunanjega ravnovesja, tudi na račun notranjega neravnotežja, danes pa enakopravno obravnava vse osnovne cilje ekonomske politike: polno zaposlenost, gospodarsko rast, stabilnost cen in zunanje ravnotežje (Strašek, Žižmond, 1998, str. 117). Izbira ciljev in določanje njihovih prioritet sta močno pod vplivom družbeno-ekonomskega in političnega sistema, poleg tega sta odvisna od stopnje ekonomske razvitosti posamezne države, od razmerij moči med interesnimi skupinami, pa tudi od trenutnega stanja svetovnega gospodarstva (Trošt, 1998, str. 83).

V domeno zunanjetrgovinske politike spadata:

- zaščita gospodarstva (carinska zaščita, necarinska zaščita, posredna zaščita),
- mednarodne pogodbe in sporazumi.

1.2. Instrumenti zunanjetrgovinske politike

Instrumenti predstavljajo sredstva, s katerimi skuša zunanjetrgovinska politika doseči načrtovane cilje. Običajno je mogoče izpolniti zastavljen cilj na različne načine. Se pravi z različnimi instrumenti. Vendar, ker so nekateri izmed njih oziroma njihove kombinacije boljše kot druge, je zelo pomembna pravilna izbira le-teh.

Država z instrumenti zunanjetrgovinske politike uravnatežuje trgovinsko in plačilno bilanco ter vodi zaščitno politiko tako, da pospešuje ali omejuje uvoz in izvoz blaga in storitev. S svojim delovanjem torej določa, koliko bo gospodarstvo odprto za zunanjo trgovino in druge oblike gospodarskega povezovanja, hkrati pa skrbi za pritok denarnih sredstev v svojo blagajno – državni proračun. Ravno zaradi tega, ker lahko država z bolj zaščitno politiko doseže večji dotok prihodkov, mora zelo paziti, da zaščita ne postane pretirana, saj kot takšna vodi v neučinkovit razvoj.

Instrumenti zunanjetrgovinske politike so zunanjetrgovinski, valutni, devizni in drugi notranje gospodarski (Trošt, 1998, str. 140). Prve tri skupine instrumentov delujejo

neposredno na zunanjo trgovino in druge oblike povezovanja, zadnja pa vpliva neposredno na domače gospodarstvo in šele posredno na zunanjetrgovinske tokove.

1.2.1. Zunanjetrgovinski instrumenti

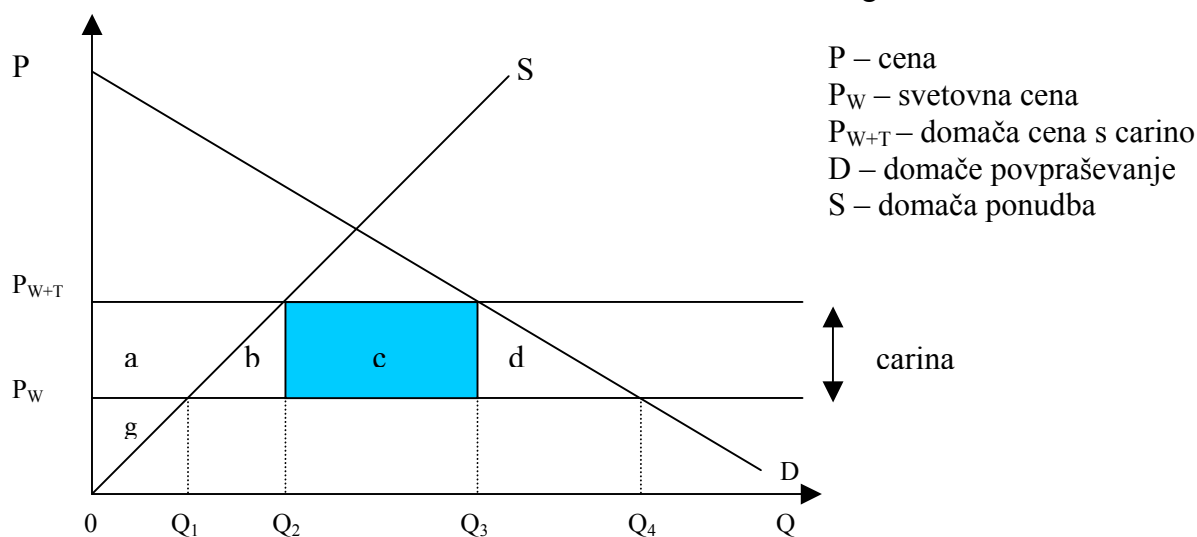
Zunanjetrgovinski instrumenti delujejo direktno na fizične in vrednostne tokove izvoza in uvoza blaga in storitev.

1.2.1.1. Carine

Carina je najstarejši in še vedno najpogosteje uporabljeni instrument za reguliranje mednarodne menjave. Predstavlja obvezno denarno dajatev, ki jo mora plačati lastnik blaga, ko le-to prečka državno mejo in za katero nima pravice zahtevati ustrezne državne protistoritve (Pugel, Lindert, 2000, str. 121). Carine so bile uvedene v sistem javnih prihodkov iz fiskalnih razlogov, to je za povečanje prihodkov v državni blagajni. V 15. stoletju so dobile še dodatno vlogo usmerjevalca zunanjetrgovinskih tokov, ki pa so jo začele izgubljati v 19. stoletju, ko se je mednarodna menjava pričela hitreje liberalizirati. Zaščitni pomen carin se je povrnil v začetku 20. stoletja, vendar je po drugi svetovni vojni zopet v upadanju zaradi integracijskih procesov (Žibert, 2001, str. 130 - 131).

Ekonomski učinki uvoznih carin malega odprtega gospodarstva

Slika 1: Ekonomski učinki uvoznih carin

Vir: Pugel, Lindert 2000, str. 125.

Če predpostavljamo, da uvozno gospodarstvo ne uporablja carin, potem je struktura potrošnje blaga naslednja: $0Q_1$ domačega izvora in Q_1Q_4 iz uvoza. Cena proizvoda je v tem primeru enaka svetovni ceni P_W .

Če država uvede carino, se cena izdelka poveča na P_{W+T} . Pri danem povpraševanju to pomeni, da se uvoz zmanjša za Q_3Q_4 , za kolikor se zmanjša povpraševanje in za Q_1Q_2 , za kolikor se zaradi višje cene in večje rentabilnosti poveča domača proizvodnja.

Ekonomski učinki uvedbe carin so (Pugel, Lindert, 2000, str. 127 – 131):

- učinek na proizvodnjo: zaradi višje cene uvoženega blaga lahko domači proizvajalci povečajo svojo proizvodnjo in prodajo, povišajo cene ali pa storijo oboje. Pri količini Q_2 je proizvajalčev presežek enak površini likov g in a (Slika 1). Slednji je posledica uvedbe carine.
- učinek na potrošnike: zaradi uvedbe carine bodo potrošniki plačali višjo ceno blaga, zmanjšali velikost nakupov ali pa oboje. Za koliko se bo zmanjšala poraba, je odvisno od cenovne elastičnosti domačega povpraševanja po uvoženem blagu. Najmanjša sprememba je pri izdelkih, po katerih je povpraševanje cenovno neelastično. Čisto izgubo potrošnikov predstavlja površina likov a, b, c in d (Slika 1).
- učinek na uvoz: obdavčitev uvoza povzroči zmanjšanje njegove konkurenčnosti v primerjavi z domačimi proizvajalci. Učinek je enak povečanju proizvodnih stroškov oziroma zmanjšanju produktivnosti v svetovni proizvodnji tega izdelka. Posledica je manjša količina uvoženega blaga.
- učinek na proračunski prihodek: dokler carina ni tako visoka, da povsem izniči uvoz, prinaša državi prihodek. Vrednost državnega prihodka je enaka zmnožku količine uvoženega blaga in vrednosti carine na enoto uvoza. Na Sliki 1 predstavlja proračunski prihodek površina lika c.
- čista družbena izguba: kot posledica prerazdelitvenega učinka uvedbe carine se del dohodka od potrošnikov prelije k proizvajalcem, del pa k državi. Površini likov b in d predstavljata družbene stroške uvedbe carine (Slika 1). Trikotnik b je rezultat nadomestitve cenejšega uvoza z dražjo domačo proizvodnjo, trikotnik d pa prikazuje tako imenovano mrtvo izgubo, ki je rezultat neučinkovitosti uvedbe carine.

Najpogostejša vrsta carin so **uvozne carine**. Kot že ime pove, se zaračunavajo pri uvozu blaga iz tujine (Salvatore, 1998, str. 221). Uvozna carina spreminja tudi vrednost domače valute. Zaradi uvozne carine se poveča cena uvoženemu izdelku in enakemu oziroma podobnemu izdelku domače produkcije. Posledično se zmanjša vrednost domače valute (Trošt, 1998, str. 148 –149).

Izvozne carine so dajatev, ki se plača na blago, namenjeno izvozu. Zaradi izvoznih carin izvoznik realizira neokrnjen prihodek, država pa ima prihodke, ki jih praviloma plača tuji kupec (Gandolfo, 1994, str. 125 – 126). Takšno ravnanje države zmanjšuje konkurenčnost izvoznega blaga. Zaradi tega se lahko izvoznik odloči, da bo od prodajne cene na tujem trgu odštél znesek izvozne carine, s tem pa se mu bosta zmanjšala prihodek in tudi dobiček. Ravno zaradi zmanjševanja izvozne konkurenčnosti gospodarstva večina držav izvoznih carin ne uporablja več, razen v primerih, ko imajo monopol nad blagom, ki ga izvažajo.

Tranzitne carine se zaračunavajo pri prehodu blaga čez državno ozemlje. Včasih so bile pomemben vir prihodkov, danes pa se jih skoraj ne uporablja več. Večina držav jih je opustila, saj bi si trgovina poiskala cenejše poti (Mercina Šegina, 1998, str. 24).

Prelevmani so posebna oblika drsečih carin. So instrument za ohranjanje notranjih cen, predvsem kmetijskih proizvodov, na določeni ravni. Predstavljajo razliko med višjo domačo in nižjo uvozno ceno. Višina prelevmanov se spreminja z gibanjem notranjih in zunanjih cen (Kumar et al., 2001, str. 104). Prelevmani so običajno učinkovitejši od carin, saj lahko v primeru carinskih dajatev uvoznik blago prodaja še dražje, v primeru prelevmanov pa ne more (Trošt, 1998, str. 158 - 159). Tudi prelevmani se stekajo v državno blagajno.

Odločitev o uporabi carin je običajno pogojena z enim od treh naslednjih namenov: davčnim, zaščitnim ali antidumpinškim.

Dumping pomeni prodajo blaga na tujem trgu, po ceni, nižji od stroškov same proizvodnje in hkrati nižji ceni kot je na domačem trgu v istem času (Gandolfo, 1994, str. 131). Do dumpinga običajno pride, ker želijo podjetja doseči na tujem trgu monopolni položaj in ker vlade subvencionirajo izvoz določenih produktov (Strašek, Žižmond, 1998, str. 127). Prizadeta država se proti dumpingu bori tako, da na »prepoceni« blago uvede uvozno carino v višini, ki izravna vrednost izvozne subvencije (Pugel, Lindert, 2000, str. 190). To ji dopuščajo tudi pravila GATT/WTO.

Zaščitni značaj je v zadnjem času prevladujoča lastnost carine. Zaradi uvedbe uvozne carine obstaja možnost podražitve podobnih izdelkov domače proizvodnje. V primeru, da so se notranje cene spremenile za toliko, za kolikor je produktivnost dela domačega proizvajalca nižja od tujega, je do takrat nerentabilna domača proizvodnja postala rentabilna. Zaradi tega se domačim podjetjem povečajo prodaja, prihodek in posledično tudi dobiček. Ta učinek je možen samo na domačem trgu. Na svetovnem trgu se njihova konkurenčnost ne spremeni. Zaščita je potrebna predvsem podjetjem v mladih perspektivnih panogah, ki imajo visoke stroške in še niso sposobna konkurirati tujim, že uveljavljenim proizvajalcem. Namen zaščite ni le, da domači proizvajalci preživijo, ampak predvsem, da si z dodatnim prihodkom financirajo nadaljnji razvoj tako, da se bodo v prihodnosti lahko enakovredno kosali s tujimi proizvajalci, brez dodatne pomoči države (Trošt, 1998, str. 147 - 149).

Davčni značaj carine praktično ni mogoče ločiti od zaščitnega. V praksi ima carina nedvomno zaščitni pomen, kadar je uvedena na uvoz izdelka, ki ga proizvajamo doma. V primeru, da obdavčuje proizvode, za katere nimamo domače proizvodnje, pa je njen namen nejasen. Če za produkcijo nimamo splošnih pogojev, je značaj zagotovo davčni, če pa obstajajo pogoji za bodočo proizvodnjo, pa je prisoten tudi zaščitni namen (Trošt, 1998, str.161 - 163).

Potrebno je ločiti *nominalno in efektivno carinsko stopnjo*. Nominalna carinska stopnja odraža vpliv zaščite na cene končnih izdelkov, efektivna carinska stopnja pa prikazuje vpliv zaščite na celotno strukturo proizvodne dejavnosti. Zaradi tega daje prva pomembnejše informacije potrošnikom, druga pa proizvajalcem, saj prikazuje kakšna je njihova dejanska zaščita (Pugel, Lindert, 2000, str. 301).

Stopnja efektivne zaščite (Salvatore, 1998, str. 229 - 231):

$$g = \frac{t - a_i t_i}{1 - a_i}$$

kjer je:

g = stopnja efektivne zaščite proizvajalcev končnih izdelkov

t = nominalna carinska stopnja na končne izdelke

a_i = delež stroškov uvoženega materiala v ceni končnega izdelka, brez upoštevanja carine

t_i = nominalna carinska stopnja na uvožene surovine.

Nominalna carinska stopnja nam lahko prikaže zmotno sliko dejanske zaščite, saj so predvsem v industrijskih državah efektivne stopnje zaščite dosti višje. Višajo pa se tudi z večanjem stopnje dodelanosti proizvodov. Običajno je višja zaščita na končne izdelke kot na polproizvode ali pa osnovne surovine in materiale (Gandolfo, 1994, str. 144).

1.2.1.2. Drugi zunanjetrgovinski instrumenti

Z vidika proračuna so carine najpomembnejši instrument politike mednarodne menjave. Drugi instrumenti imajo nanj manjši vpliv ali pa jih uporabljajo v manjši meri. Zato jih obravnavam skupaj.

Kontingenti¹ (kvote) so najpomembnejši necarinski instrument. Določajo največjo količino blaga, ki se v določenem obdobju (običajno enem letu) sme uvoziti ali izvoziti iz države. Če je povpraševanje po tem blagu večje od količine, ki jo dovoljuje uvozna kvota, lahko pričakujemo povišanje cen uvoženim izdelkom in tudi podobnim domačim produktom (Salvatore, 1998, str. 257 – 258). Z vidika proračunskih prihodkov je kontingent nezaželen instrument, saj država zaradi njegove uvedbe nima nobenih prilivov. Korist imajo predvsem tista podjetja, ki so dobila licenco za uvoz in domači proizvajalci (Bobek, Gusel, 1998, str. 90 - 92). Kljub temu pa se država vseeno rada poslužuje kontingentov, saj so zelo priročni instrument za uravnavanje plačilne bilance (Pugel, Lindert, 2000, str. 143).

Premije se pojavljajo predvsem kot oblika subvencioniranja izvoza na ravni države. Njihov najpogostejši učinek je povečanje dohodkov izvoznika. Izvozno premijo, ki deluje neposredno na povečanje prihodka, izplačuje država iz proračuna oziroma iz za ta namen oblikovanih skladov. Izvozne premije, ki neposredno delujejo na zniževanje stroškov, pa nastopajo v različnih oblikah, na primer nižje cene energije, različne davčne olajšave, zavarovanje določenega rizika. V tem primeru izvoznik nima neposrednih prihodkov,

¹ Ekonomski učinki kontingenta so prikazani na Sliki 1 v prilogah.

država pa ne proračunskih izdatkov (Trošt, 1998, str. 223 – 224). Pravila GATT/WTO opisujejo izvozne subvencije kot nepravilno konkurenco in jih zato ne dovoljujejo. Izjema je zaradi svoje specifičnosti le področje kmetijstva (Pugel, Lindert, 2000, str. 190).

Administrativne takse so instrument, ki posredno delujejo na omejevanje uvoza. Običajno se zaračunajo dodatno k uvoznim carinam, pomenijo pa dodatni priliv v državni proračun.

Zunanjetrgovinska dovoljenja pomenijo, da je vsak uvoz ali izvoz blaga in storitev, za katere je potrebno pridobiti dovoljenja, brez le-teh prepovedan. Običajno so začasne narave. Dovoljenja nimajo za cilj neposrednih finančnih učinkov, vendar pa le-ti lahko nastanejo. Obseg uvoženega blaga je običajno manjši, kot bi bil, če ne bi bilo potrebno pridobiti dovoljenja. Ob nespremenjenem povpraševanju pa porastejo cene.

Zunanjetrgovinske prepovedi so še strožji instrument kot dovoljenja. Z njimi država prepove celoten uvoz ali izvoz določenega blaga. Običajno se uveljavijo proti sovražni državi (Gandolfo, 1994, str. 134 – 135). V času merkantilizma so bile pogost instrument, v sodobnem svetu pa se skoraj ne uporabljajo več.

Samooomejitveni ukrepi so relativno nov instrument usmerjanja mednarodne menjave. So dvostransko dogovorjene omejitve, ki jih izvoznik sprejme za izvoz blaga na trg partnerja. Njihova uporaba se je močno povečala proti koncu osemdesetih let kot odgovor na znižanja carinskih stopenj v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) (Salvatore, 1998, str. 260).

1.2.2. Valutni instrumenti

Valutni instrumenti delujejo neposredno ali posredno na vrednost domače valute in s tem na razmerja med domačo in tujimi valutami. Le-ta pa direktno vplivajo na tokove izvoza in uvoza blaga in storitev.

Če se veljava domače valute zmanjšuje, potem je potrebno ločiti depreciacijo in devalvacijo, če pa se vrednost domače valute povečuje, pa apreciacijo in revalvacijo (Trošt, 1998, str. 277 – 300). Pri depreciaciji gre za zmanjševanje notranje vrednosti valute, pri devalvaciji pa za zmanjšanje njene zunanje vrednosti. Do depreciacije valute pride, če je njena kupna moč nižja, kot je bila pred časom. Gre za nek proces in ne za pravni akt države, ki je vzrok devalvacije. Za enoto tuje valute je po devalvaciji potrebno odšteti več enot domače valute kot pred tem. Ravno obratno velja, da je apreciacija povečanje notranje veljave valute ob nespremenjenem menjalnem tečaju, revalvacija pa je formalno povečanje zunanje vrednosti valute z državnim aktom.

V primeru depreciacije so prizadeti izvozniki. Zaradi višjih vhodnih cen, ki jih zaradi nespremenjenega menjalnega tečaja ne morejo prevaliti na tuje kupce, se jim manjša

dobiček. V ugodnejšem položaju so uvozniki. Zaradi visokih cen na domačem trgu so s cenejšimi izdelki iz uvoza bolj konkurenčni in lahko ustvarjajo večji dobiček. Zaradi deprecijacije se torej del dobička prenaša od izvoznikov k uvoznikom. Tako stanje ni dobro, saj vodi k deficitu v plačilni bilanci, s spodbujanjem uvoza in zaviranjem izvoza pa se duši tudi domači gospodarski razvoj.

Ravno nasprotno je v primeru devalvacije. Zaradi spremembe menjalnega tečaja prejme izvoznik za prodano blago več enot domače valute kot pred devalvacijo in zaradi tega ustvarja večji dobiček. Uvoznik pa mora po devalvaciji odšteti za kupljeno blago več enot domače valute kot pred tem in se mu zato dobiček zmanjšuje. Posledica devalvacije je torej spodbujanje izvoza. Ima podoben učinek kot povečanje uvozne zaščite pred tujo konkurenco.

Posledice apreciacije in revaloracije so ravno obratne kot zgoraj navedene. Apreciacija spodbuja izvoz, revaloracija valute pa uvoz. Vsi učinki pa so odvisni še od vrste drugih pogojev tako v domačem kot tudi v tujih gospodarstvih.

1.2.3. Devizni instrumenti

Devizni instrumenti delujejo na gospodarjenje z devizami. Država določa pogoje za vnos in iznos domače in tujih valut. S postavljanjem omejitev lahko pomembno vpliva na tokove uvoza in izvoza blaga in storitev ter samo odprtost gospodarstva.

1.2.4. Drugi notranje gospodarski instrumenti

Notranje gospodarski instrumenti so instrumenti splošne in drugih posebnih ekonomskih politik, kot so monetarna, davčna, razvojna, politika cen in druge. Ti instrumenti delujejo na raven stroškov v gospodarstvu. Vplivajo na produktivnost dela, na kakovost dela, na gospodarsko strukturo, skratka kažejo razmerje konkurenčnosti domače države do drugih gospodarstev, s tem pa je povezana tudi izvozna in uvozna usmerjenost domačega gospodarstva.

1.3. Zunanjetrgovinska politika v Sloveniji

Usmerjenost zunanjetrgovinske politike je odvisna od velikosti gospodarstva. Majhne države morajo biti bolj odprte in bolj usmerjene v mednarodno menjavo kot velike, saj bi bilo neracionalno proizvajati doma vse potrebne dobrine. Poleg tega nimajo na voljo vseh, za produkcijo potrebnih surovin, pa tudi njihovo tržišče je premalo za ekonomijo večjega obsega (Bobek, Gusel, 1998, str. 10). Slovenija, ki je ena najmanjših držav, ima zunanjetrgovinsko politiko zasnovano tako, da pospešuje tako zunanjo trgovino kot vse druge oblike mednarodnega ekonomskega sodelovanja, saj je odvisna od svetovnega

gospodarstva. To dokazujejo tudi podatki v Tabeli 1 v prilogah, kjer so prikazani indeksi odprtosti za Slovenijo in še nekatere druge države.

Slovenija od osamosvojitve dalje pospešeno sklepa z drugimi državami oziroma ekonomskimi skupnostmi multilateralne in bilateralne² sporazume o odpravi carin. Dogovori so uspešnejši za industrijske izdelke, medtem ko je za kmetijske pridelke postopek odprave carin počasnejši (Žibert, 2001, str. 132). Po uspešno zaključenih pogajanjih je Slovenija 16. 4. 2003 v Atenah podpisala Pristopno pogodbo in naj bi s 1. majem 2004 postala uradna članica EU.

Vloga slovenske vlade v ekonomskih odnosih s tujino je opredeljena v Strategiji ekonomskih odnosov Slovenije s tujino. Ta zahteva, da naj bo brez premočnih posegov v gospodarstvo. Skladno s tem Slovenija uporablja klasične instrumente zunanjetrgovinske politike. Kot članica Svetovne trgovinske organizacije (WTO) je zavezana upoštevati določila GATT/WTO tako pri višini carinskih stopenj in uvajanju ukrepov zaščite trgovine kot tudi o izogibanju necarinskim oviram v trgovanju.

Najpomembnejši instrument za uravnavanje mednarodne trgovine v Sloveniji so carine. Uporablja se le uvozne. Izvoznih carin ni že iz časov bivše Jugoslavije, prav tako pa tudi ne tranzitnih carin. Od slednjih bi lahko država imela kar nekaj prihodkov zaradi strateškega položaja Luke Koper. Vendar so interesi zaradi dobro razvitih prevoznih povezav in od opravljanja prevoznih storitev dosti večji kakor prihodkih od tranzitnih carin (Trošt, 1998, str. 152 - 154).

Necarinske omejitve je Slovenija že odpravila. Občasno se uporablja prepoved izvoza živine in njihovih izdelkov zaradi pojavljanja parkljevke. Ko bolezen mine, se prepoved takoj prekliče (Trošt, 1998, str. 256 – 257).

Kot nadomestilo za ukinjeno količinsko omejevanje uvoza je slovenska vlada uvedla prelevmane, ki se v proračunu pojavljajo pod nazivom posebna davščina za izravnavo davčne obremenitve uvoženega blaga. Uporabljajo jih le za kmetijske izdelke.

Zakon o carinski tarifi (Uradni list RS, št. 66/00) predpisuje tri različne carinske stopnje:

- *konvencionalne* carinske stopnje (carinske stopnje, določene v carinski tarifi, uporabljajo za uvoz blaga s poreklom iz držav, s katerimi je Slovenija sklenila pogodbo o uporabi klavzule največjih ugodnosti (MFN), ali iz držav, ki to klavzulo dejansko uporabljajo za blago slovenskega porekla);
- *preferencialne* carinske stopnje (carinske stopnje, ki se uporabljajo za uvoz blaga, s poreklom iz držav, s katerimi je Slovenija sklenila pogodbo o coni proste trgovine ali drugo mednarodno pogodbo);

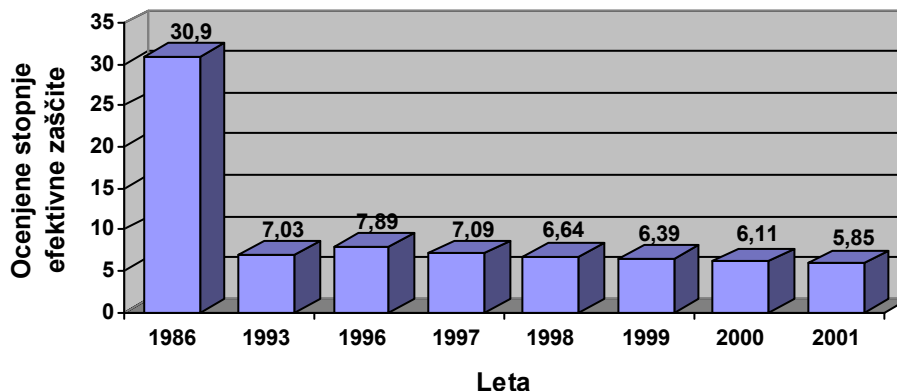
² V Tabeli 2 v prilogah je prikazan pregled pomembnejših bilateralnih sporazumov, ki jih je sklenila Slovenija.

- *avtonomne* carinske stopnje (carinske stopnje, določene v carinski tarifi, povišane za do 100 % in se uporabljajo za države, s katerimi niso dogovorjene konvencionalne ali preferencialne carinske stopnje).

Ocenjene stopnje učinkovite in nominalne zaščite v Sloveniji so prikazane v Tabelah 3 in 4 v prilogah. Tako kot v razvitih državah je tudi v Sloveniji učinkovita stopnja zaščite višja kot nominalna. Kot je razvidno iz Slike 2 je do največjih sprememb pri nižanju učinkovite zaščite prišlo še v času bivše Jugoslavije in v prvih letih samostojnosti. V naslednjih letih pa se je zaščita le še vztrajno postopoma nižala.

Z namenom vzpodbujanja izvoza je slovenska vlada leta 1992 ustanovila Slovensko izvozno družbo (SID). SID je finančna organizacija za zavarovanje in financiranje izvoznih poslov ter za opravljanje drugih poslov, s katerimi se spodbuja in pospešuje ekonomske odnose s tujino (Zakon o družbi za zavarovanje in financiranje izvoza Slovenije, Uradni list RS, št. 32/92). Izvaja številne dejavnosti, s katerimi pospešuje prodajo slovenskega blaga in storitev ter investicij na tujih trgih, ne ukvarja pa se z neposrednim subvencioniranjem izvoza. Obseg zavarovanih poslov SID predstavlja 13 % celotnega slovenskega izvoza (Poslovanje SID v letu 2002, str. 8).

Slika 2: Ocenjene stopnje učinkovite zaščite v obdobju 1986 – 2001 za slovensko gospodarstvo v odstotkih

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Dejavnosti SID so (Poslovanje SID v letu 2002, str. 1):

- zavarovanje terjatev do kupcev v tujini in doma (zavarovanje pred komercialnimi in/ali nekomercialnimi riziki),
 - bonitetne informacije,
 - pomoč pri izterjavi dolgov,
 - pravno in poslovno svetovanje,
 - faktoring.
- zavarovanje srednjeročnih izvoznih kreditov,
- zavarovanje investicij v tujini,

- financiranje mednarodnih gospodarskih poslov,
- izdajanje garancij.

2. ZUNANJETRGOVINSKA LIBERALIZACIJA IN NJEN VPLIV NA PRORAČUNSKE PRIHODKE

Zunanjetrgovinska liberalizacija kot ekonomski pojem, pomeni delno ali popolno sprostitev obstoječih gospodarskih omejitev, ki se najpogosteje pojavljajo v obliki uvoznih in političnih preprek. Greenaway (1998, str. 2) jo vidi kot zmanjšanje carinskih omejitev in tudi državne intervencije, ki omogočajo večje prosto oblikovanje relativnih cen na trgu.

Kljub temu, da v sodobnem svetu vsaka država vsaj delno posega v zunanjo trgovino, še vedno prevladuje ideja, da je boljša prosta trgovina kot usmerjana. Da to velja, morajo biti izpolnjeni vsaj naslednji kriteriji: popolno delovanje cenovnega mehanizma, odsotnost monopolov oziroma monopsonov, odsotnost parcialnih učinkov zunanjih ekonomij oziroma disekonomij, racionalno odločanje ekonomskih osebkov in popolna informiranost udeležencev v tržnih procesih (Kumar et al., 2001, str. 1).

Liberalizacija mednarodne menjave se odvija predvsem na dva načina:

- kot proces pospeševanja mednarodne trgovine v okviru GATT/WTO,
- kot proces nastajanja ekonomskih integracij.

2.1. Doktrine mednarodne menjave

Cilji in instrumenti politike mednarodne menjave so se v času spreminjali. Prilagajali so se družbenim razmeram in gospodarskemu razvoju. Zgodovinsko gledano so se razvile štiri temeljne doktrine mednarodne menjave: merkantilizem, zunanjetrgovinski liberalizem, protekcionizem in intervencionizem. Prve doktrine temeljijo na prepričanju, da je za gospodarstvo dosežena največja korist, če je izvoz velik, uvoz pa majhen. Proti koncu 18. stoletja se je to prepričanje počasi pričelo spreminjati in se je oblikovala teza o splošni koristnosti tako izvoza kot uvoza. Skladno z njo je koristnost mednarodne menjave največja, če se odvija v pogojih prostega liberalnega ekonomskega sistema. Koristi so tem večje, čim večja sta izvoz in uvoz (Kumar, 1999, str. 45 – 49).

Merkantilizem predstavlja začetek doktrin mednarodne menjave in tudi zunanjetrgovinske politike. Razvil se je v času absolutističnih držav, na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem v 15. stoletju, ko so največje bogastvo države predstavljale zaloge žlahtnih kovin. Za merkantiliste je imela zunanja trgovina pomembno vlogo, saj edina povečuje bogastvo. Notranja trgovina ne povečuje dobička v okviru narodnega gospodarstva, saj samo prenaša denar od enega uporabnika do drugega (Bobek, 2002, str. 7 – 11).

Državno reguliranje mednarodne menjave je bilo nujno potrebno, da so od nje dosegli največje koristi. Če država ni imela lastnih nahajališč zlate rude, je lahko njene zaloge povečala le s pozitivnim neto izvozom. Tako se je oblikovala zunanjetrgovinska politika, ki je podpirala in razvijala ukrepe za zaviranje uvoza in pospeševanje izvoza (Pugel, Lindert, 2000, str. 33). Za izvajanje takšne politike je uporabljala vse instrumente, ki jih je imela na voljo: visoke carine, izvozne subvencije, količinske omejitve, nadzor meddržavnih plačil, uvozne prepovedi in prepovedi izvoza surovin (Strašek, Žižmond, 1998, str. 167).

V 18., še posebej pa v 19. stoletju je bil kapitalistični način proizvodnje že docela uveljavljen. Razvoj velike industrije ni zahteval samo vse večjega notranjega tržišča, temveč tudi zunanje tržišče (Strašek, Žižmond, 1998, str. 168 –169). Razvitemu kapitalizmu ni bila več potrebna neposredna državna pomoč pri razvoju gospodarstva. Pojavilo se je novo načelo trgovinske politike, ki je zahtevalo odpravo carin, prepovedi, premij, subvencij, odpravo poseganja države v proizvodnjo in trgovino, skratka zahtevalo je prosto zunanjo trgovino. Prišlo je obdobje *liberalizma* (Kumar, 1999, str. 52 – 53).

Nosilec koncepta svobodne trgovine je bil A. Smith. S svojo teorijo absolutnih prednosti je zagovarjal mednarodno delitev dela. Vsaka država naj se specializira za tisto proizvodnjo, za katero ima najboljše pogoje in v njej dosega absolutno prednost, to je nižje stroške proizvodnje glede na druge države. Za domače gospodarstvo bi bilo nerazumno, če bi proizvajalo dobrine, ki jih lahko ceneje uvaža od drugih držav v zameno za svoje izdelke (Salvatore, 1998, str. 28 - 29). Smithova teorija ni znala odgovoriti na vprašanje, kako naj se v mednarodno menjavo vključi država, ki ima pri proizvodnji vseh izdelkov višje stroške kot druge države. Odgovor je ponudil D. Ricardo v svoji teoriji komparativnih prednosti. V njej je dokazal, da je menjava ugodna za obe državi tudi v primeru, ko določena država proizvaja vse izdelke po višjih stroških, pogoj za to je le, da morajo biti komparativni stroški pri posameznih produktih različni (Salvatore, 1998, str. 31).

Mednarodna menjava omogoča povečanje bogastva posameznika in države predvsem takrat, kadar so ekonomski prostori enako razviti (Kumar, 1999, str. 53). Če država želi razviti svojo lastno industrijo, mora začeti s protekcionistično trgovinsko politiko. Takšno pot je opravila Anglija, ki je bila v začetku 19. stoletja gospodarsko najrazvitejša država. Znižanje proizvodnih stroškov in pocenitev surovin ji je omogočalo znižanje carin, hkrati pa so to zahtevale tudi potrebe za razširitev zunanjih tržišč. Zato se je v Angliji uveljavila politika svobodne trgovine – politika zunanjetrgovinskega liberalizma.

Na drugi strani so Francija, Nemčija in Združene države Amerike (ZDA), ki so bile gospodarsko manj razvite, uvajale politiko protekcionizma (Strašek, Žižmond, 1998, str. 173). *Protekcionizem* je orožje gospodarsko šibkejšega, mlajšega gospodarstva proti gospodarstvu razvite države zaradi želje po doseganju lastnega razvoja (Bobek, 2002, str. 44 - 46).

Protekcijonizem se je razvil kot odziv na negativne ekonomske pojave, ki jih je prinesel liberalizem. Zagovorniki protekcijonizma³ so priznavali koncept svobodne trgovine kot osnovno ideologijo mednarodne menjave, protekcijonizem je bil zanje samo začasni ukrep, ki naj bi pripravil pogoje za prehod v liberalizem (Trošt, 1998, str. 107).

Moč države v mednarodni menjavi je ponovno pridobila na pomenu v času prve svetovne vojne. Zaradi vojnih potreb so države prevzele zunanjo trgovino in postale glavni regulator pospeševanja izvoza in omejevanja uvoza. Interese lastnega gospodarstva so zaščitile s kontingenti, dovoljenji in celo s prepovedmi. Za vojskujoče se strani so prejšnje pogodbe in carine izgubile vrednost in pomen. Obdobje splošnega poseganja države v gospodarstvo, v času svetovne gospodarske krize (1929 – 1932) in po njej, je obdobje *zunanjetrgovinskega intervencionizma* (Trošt, 1998, str. 121). Prve tri doktrine predvidevajo bolj ali manj neposredno, da gospodarski prostori dosegajo polno zaposlenost. Ob dvomu v avtomatsko doseganje polne zaposlenosti, pa so potrebni državni ukrepi usmerjanja (intervencija), zato da se gospodarstvo čim uspešneje približuje točki polne zaposlenosti (Kumar, 1999, str. 54 – 55).

Glavna potreba po ukrepih državne intervencije v gospodarstvu je bila reševanje in preprečevanje globljih neskladij v družbeni reprodukciji, ki so povzročali gospodarske krize, ki jih ne bilo mogoče prebroditi na normalen način.

2.2. Proces liberalizacije trgovine po drugi svetovni vojni - mednarodne integracije in sporazumi

Na podlagi izkušenj in posledic iz prve svetovne vojne so gospodarstveniki že pred koncem druge pripravljali temelje za obnovo svetovnega gospodarstva. Leta 1944 je bila v Bretton-Woodsu sklicana konferenca, kjer so ustanovili Mednarodni denarni sklad (MDS) in Svetovno Banko (SB).

Mnogi ekonomisti so tedaj verjeli v ponovno oživljanje in povratek liberalizma. Toda povojna ureditev sveta je bila bistveno drugačna. Svet se je v političnem in gospodarskem pogledu razdelil na dva tabora: na svobodni in komunistični ter na tržno usmerjena in centralnoplanska gospodarstva. Slednja skupina držav, ki se je zbrala okoli Sovjetske zveze, je ubrala lastno pot in se kmalu skoraj povsem izolirala od svetovnega trga. Tako so bili poskusi pospeševanja liberalizacije mednarodne trgovine omejeni samo na skupino držav s tržnim gospodarstvom (Bobek, 2002, str. 18 –36).

Za nadaljnji razvoj mednarodne menjave po drugi svetovni sta značilna dva procesa:

- drobljenje svetovnega trga kot posledica pojava novih dežel,
- povezovanje nacionalnih gospodarstev v regionalne gospodarske integracije.

³ Glavni zagovornik protekcijonizma je bil F. List, ki se je zavzemal za začasno zaščito mlade industrije. Zaščitne carine naj ne bi presegale 25 % vrednosti in naj bi trajale največ 30 let (Strašek, Žižmond, 1998, str. 173).

Z razpadom kolonialnih imperijev se je namesto prejšnjih, dokaj enotnih tržišč, pojavila cela vrsta novih. Na drugi strani se je začel obraten proces povezovanja in združevanja nacionalnih tržišč ali celo gospodarstev. Ta se je začel že z ustanovitvijo Organizacije za evropsko ekonomsko sodelovanje (OEEC)⁴ leta 1948. Poleg njenega osnovnega namena – izvajanje Marshall-ove pomoči Evropi, je bil pomemben cilj tudi liberalizacija mednarodne trgovine in mednarodnih plačil (Kumar et al., 2001, str. 12).

Razvoj integracijskih procesov po drugi svetovni vojni je bil posledica političnih, predvsem pa ekonomskih motivov, katerih cilj je bil usklajen in enakomeren razvoj integriranih gospodarstev ter hitrejša rast življenjskega standarda prebivalstva. Ker carine omejujejo obseg mednarodne menjave, so se države s sporazumi zavezale, da bodo postopoma zmanjšale carinsko breme v mednarodni menjavi, v okviru integracij pa ga odpravile, ali pa vsaj vodile enotno carinsko politiko.

Prizadevanja za liberalizacijo mednarodne menjave so dosegla viden uspeh leta 1947 v Ženevi, ko je 23 držav podpisalo **GATT** z namenom, da se pospeši zunanjetrgovinska menjava in prepreči njeno enostransko omejevanje. GATT predstavlja prvi poskus ureditve mednarodnih trgovinskih pravil. Postavljen je na treh velikih temeljih (Pugel, Lindert, 2000, str. 139):

- liberalizaciji trgovine,
- nediskriminaciji – uporabi MFN⁵,
- prepovedi uporabe količinskih omejitev in subvencioniranja izvoza (zaradi svoje specifičnosti je izvzeto področje kmetijstva).

GATT je več kot 47 let uspešno zmanjševal ovire v zunanji trgovini z mednarodnimi pogajanjmi v obliki tako imenovanih »rund⁶«. Povprečna carinska stopnja se je od štiridesetih let, ko je znašala preko 39 %, znižala na približno 4 % po uresničitvi Urugvajске runde (Salvatore, 1998, str. 280). Manj uspeha je imel GATT pri odpravi količinskih omejitev. Od sedemdesetih letih dalje so države, zaradi nižjih carin, začele pospešeno iskati nadomestno zaščito, predvsem v razvijanju količinskih omejitev. Njihov zaščitni vpliv je namreč težje meriti in primerjati (Pugel, Lindert, 2000, str. 142 - 143).

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bil GATT dopolnjen in preoblikovan v **WTO**, ki nadaljuje z zunanjetrgovinsko liberalizacijo. V primerjavi s predhodnim GATT je WTO stalna institucija. GATT je namreč predstavljal le skupek multilateralnih sporazumov in je imel začasen status. WTO pa ima tudi širše področje delovanja. Poleg urejanja pravil mednarodne menjave deluje tudi na področju storitev ter pravic iz intelektualne lastnine.

⁴ OEEC je leta 1960 zamenjala Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD).

⁵ Načelo MFN pravi, da noben zunanjetrgovinski partner ne sme biti deležen ugodnejše obravnave kot drugi. Če je eden deležen ugodnejšega obravnavanja, je treba ugodnosti avtomatično prenesti na vse druge.

⁶ Pregled znižanja carinskih stopenj v okviru trgovinskih rund je prikazan v Tabeli 5 v prilogah.

Proces povezovanja gospodarstev se je okrepil v petdesetih letih. Prvi dosežki pri odpravi carinskega bremena v okviru integracij so bili doseženi v EU, Evropskem združenju svobodne trgovine (EFTA), Srednjeevropskem združenju svobodne trgovine (CEFTA) in Severnoameriškem združenju svobodne trgovine (NAFTA) (Žibert, 2001, str. 131 – 32).

Glavni vzrok za razcvet regionalnih trgovinskih blokov oziroma organizacij je dejstvo, da je proces multilateralne liberalizacije trgovanja prepočasen za države, ki hočejo imeti čimprejšnjo korist od trgovanja. Ko se je sistem pod okriljem GATT in kasneje WTO razvijal tako v pogledu števila sodelujočih držav kot tudi v različnosti in pestrosti filozofskih izhodišč njihovih članic – se je hkrati podaljševal čas pogajanj. To je pomenilo tudi manjšo učinkovitost.

2.2.1. Evropska unija

Evropski integracijski procesi so se začeli leta 1951 z ustanovitvijo Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Tega leta so Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nizozemska in Nemčija v Parizu podpisale Pogodbo o ustanovitvi ESPJ. Glavni cilj te skupnosti je bil odpraviti različne trgovinske ovire in ustvariti skupno tržišče za premog in jeklo v državah članicah (Moussis, 1999, str. 33). Šest let kasneje sta bili na podlagi Rimskega sporazuma ustanovljeni še dve novi skupnosti: Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM) in Evropska gospodarska skupnost (EGS).

EU se je prvič širila leta 1973, ko so se ji pridružile Danska, Irska in Velika Britanija. Drugi in tretji krog širitve sta potekala v osemdesetih letih. Leta 1981 se je priključila Grčija, leta 1986 pa še Španija in Portugalska. Zadnja širitev je bila leta 1995, ko so postale članice še Avstrija, Finska in Švedska. 1. maja 2004 pa bo petnajsterica večja še za deset novih držav: Ciper, Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Malto, Poljsko, Slovaško in seveda Slovenijo.

Do leta 1968 je EU uspelo vzpostaviti carinsko unijo. To pomeni, da je odpravila carine, količinske omejitve in druge trgovinske ovire med državami članicami. Uvedeni pa sta bili skupna carinska tarifa in skupna trgovinska politika do tretjih držav (McDonald, 1994, str. 1 – 2). Skupna trgovinska politika se zrcali v uvoznih in izvoznih pravilih, ki temeljijo na pravilih WTO. Skupna carinska tarifa pa pomeni tudi izgubo proračunskih prihodkov držav članic, saj predstavlja vir v proračun EU (Ješovnik, 2000, str. 20). Vendar pa carinska unija ni bila končni cilj EU.

Skupni trg je bil dolgoročni cilj EU že od Rimske pogodbe naprej, uresničen pa je bil šele leta 1992, ko je zaživel notranji trg. Poleg carinske unije zahteva skupni trg še uresničitev štirih svoboščin: prost pretok blaga, storitev, dela in kapitala (Moussis, 1999, str. 34 – 35). Leta 2002 je EU nadgradila notranji trg z enotno valutno in skupno gospodarsko politiko. To je pomenilo uvedbo evra v 12 državah članicah in delno izgubo denarne in gospodarske

suverenosti teh držav. Tako je postala EU praktično združeno gospodarstvo in najvišja oblika združevanja narodnih gospodarstev v Evropi (Slovenija in Evropska unija, 2003, str. 123).

Na področju trgovine želi EU pospeševati mednarodno trgovino z nadaljnjo liberalizacijo pravil svetovne trgovine, saj je kot največji svetovni izvoznik od nje močno odvisna. V letu 2000 je EU opravila 17.3 % svetovnega izvoza in 18.3 % svetovnega uvoza (Leading exporters and importers in world merchandise trade, 2003).

EU ima trgovinske odnose s približno 200 državami. Nekateri sporazumi krijejo vse vidike trgovinskih odnosov, drugi pa se nanašajo le na nekatere izdelke ali skupine izdelkov. Sporazumi se razlikujejo tudi glede na obseg ukinjenih carin. V okviru sistema splošnih preferencialov (GSP) EU državam v razvoju in najmanj razvitim državam podeljuje znižane carinske stopnje pri dostopu na trg EU. S preferencialnimi sporazumi se države dogovorijo za ugodnosti v medsebojni trgovinski menjavi, bodisi v obliki nižjih carinskih stopenj bodisi v okviru carinskih kvot. Ti sporazumi so lahko simetrični ali asimetrični, kar v prvem primeru pomeni, da se trgovina v obe smeri liberalizira z enako dinamiko, v drugem primeru pa pomeni, da EU hitreje odpira svoje tržišče za izdelke iz države, s katero ima sklenjen sporazum, kot pa ta država za uvoz izdelkov EU na svoj trg (Slovenija in Evropska unija, 2003, str. 123).

EU se po načinu financiranja bistveno razlikuje od tradicionalnih mednarodnih organizacij. Že od leta 1970 namreč sama nadzoruje svoja sredstva. Do takrat je njeno financiranje temeljilo na prispevkih držav članic, leta 1970 pa je bil uveden sistem virov lastnih sredstev (Slovenija in Evropska unija, 2003, str. 133).

Proračun EU se sedaj polni z naslednjimi viri (Kandžija, 2003, str. 372):

- s prihodki iz naslova carin in ostalih zunanjetrgovinskih pristojbin,
- s kmetijskimi prelevmani, premijami in ostalimi pristojbinami, ki jih EU zbere z zaščitnim sistemom skupne kmetijske politike ,
- z davkom na dodano vrednost, ki ga EU zbere po enotnem sistemu (1.4 % DDV),
- z določenim deležem bruto nacionalnega proizvoda (BNP) držav članic, ki ga izračunajo glede na razvitost in zmožnost posamezne države.

2.2.2. EFTA in CEFTA

Leta 1960 je sedem evropskih držav ustanovilo *EFTA*, da bi se na ta način lahko bolj uspešno pogajale z EGS. Pobudo za nastanek združenja je dala Velika Britanija, poleg nje pa so jo oblikovale še: Avstrija, Danska, Norveška, Portugalska, Švedska in Švica. Kasneje sta se pridružili še Islandija in Finska. Dejavnosti in cilji EFTA so bili že od vsega začetka skromnejši kot ambicije Evropske unije. EFTA je strogo omejena na gospodarske zadeve. Članice so razglasile svobodno trgovinsko območje med posameznimi državami in so v

petih letih po njenem nastanku ukinile carine ter s tem v veliki meri liberalizirale medsebojne gospodarske odnose. Ker predstavlja EFTA samo območje proste trgovine, med državami članicami ni vzpostavljena carinska unija, tako da vsaka članica vodi lastno zunanjetrgovinsko politiko (Ješovnik, 2000, str. 19). So pa v želji preprečevanja prodaje blaga iz držav nečlanic v države z visoko carinsko stopnjo uvedle sistem certifikatov o poreklu blaga. Carine se med posameznimi državami razlikujejo, zaradi tega si želijo izvozniki iz tretjih držav vstopiti na tržišče z visoko carino preko tržišča z nizko carino (Nielsen, 1995, str. 90).

Organizacijo so slabili prestopi članic EFTA v EU (Danska, Portugalska, Velika Britanija, z letom 1995 pa še Avstrija, Švedska in Finska). Trenutno šteje EFTA štiri članice: Islandijo, Liechtenstein, Norveško in Švico.

Že v začetku 80-ih let so se začela kazati prizadevanja za vse tesnejše povezovanje in odpravo ovir v medsebojnih gospodarskih odnosih med EGS in EFTA. V letu 1992 je bil podpisan sporazum o vzpostavitvi Evropskega gospodarskega območja (EEA), ki je pričel veljati leta 1994. EEA je več kot cona proste trgovine, saj omogoča prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb.

Leta 1992 je nastala *CEFTA*. Države ustanoviteljice so bile Češka, Slovaška, Madžarska in Poljska. Predstavlja sporazum o prosti trgovini med državami srednje Evrope ter predvideva postopno zunanjetrgovinsko liberalizacijo. Trenutno vključuje osem držav, poleg ustanoviteljic še Bolgarijo, Romunijo, Slovenijo in Hrvaško. Eden od ciljev CEFTA je tudi priprava članic na čimprejšnjo vključitev v EU.

2.3. Proračunske posledice zunanjetrgovinske liberalizacije

Liberalizem pripomore k ekonomski učinkovitosti in mednarodni konkurenčnosti, povečuje gospodarsko rast in mednarodno menjavo. Zaradi tega čedalje več držav odstranjuje ovire v mednarodni menjavi in odpira svoje gospodarstvo (Ebrill et al., 1999, str. 1). Kljub napredku pa je v uporabi še vedno veliko instrumentov, ki zmanjšujejo potencialni obseg in vrednost zunanje trgovine. Največ jih uporabljajo v sektorju kmetijstva.

Ker lahko prosta trgovina vodi k manjšemu proračunskemu prihodku zaradi izpada prihodkov iz naslova carin in drugih uvoznih taks, je zelo pomembno, da ocenimo, kakšne posledice ima zunanjetrgovinska liberalizacija na proračun. To je še posebej pomembno za države, katerih proračun je neuravnotežen, saj vsako zmanjšanje prihodkov predstavlja veliko nevarnost. Enako velja za države v razvoju, saj pri njih običajno davki na mednarodno trgovino predstavljajo pomemben delež v proračunu. Pomembno je, da poteka zunanjetrgovinska liberalizacija postopoma, tako da se izognemo prevelikim gospodarskim šokom.

Na splošno so učinki zunanjetrgovinske liberalizacije na proračunske prihodke negotovi, saj so rezultat delovanja zelo kompleksnega dogajanja. Odvisni so od stopnje zaščite oziroma stanja odprtosti posameznega gospodarstva pred začetkom pospešenega sproščanja omejitev, od učinkovitosti ekonomskih politik in od reform, ki jih država uvaja, da bi omilila posledice izpada prihodkov. Nekateri avtorji so pri tem bolj optimistični, na primer Ebrill et al., drugi manj. Eden od slednjih je Khattry. V nasprotju z Ebrill et al. meni, da bo posledica liberalizacije v večini primerov upad proračunskih prihodkov. Nasprotno je možno samo v primeru nadomestitve prihodkov z domačimi viri (Khattry, 2001, str. 2).

Proces zunanjetrgovinske liberalizacije naj bi potekal po naslednjih korakih (Ebrill et al., 1999, str. 3):

- odstranitev količinskih omejitev in necarinskih oblik zaščite oziroma njihova sprememba v ustrezne carinske stopnje,
- zmanjšanje števila različnih carinskih stopenj in zmanjšanje področij, za katere je v uporabi carinska zaščita,
- znižanje carinskih stopenj.

2.3.1. Reforma količinskih omejitev

Zmanjšanje, še posebej pa odstranitev količinskih omejitev, sta bila pogosto pomemben znak uspešne liberalizacije. Poleg tega, da kontingenti ne generirajo državnih prihodkov, so povezani tudi z nezaželenim in nekonkurenčnim obnašanjem podjetij, kar običajno povzroča manjšo učinkovitost kot v primeru carinske zaščite.

Če posamezno gospodarstvo ni sposobno takoj odpraviti kontingentov ali znatno povišati zgornjih mej le-teh, je zelo pomembno, da jih vsaj spremeni v ustrezne carinske stopnje, katere bo kasneje postoma nižalo. Višina carinskih stopenj naj bi bila enakovredna odstotni razliki med domačo in uvozno ceno v pogojih količinskih omejitev. Obstaja tudi možnost, da postavijo nižjo carinsko stopnjo za določeno količino uvoza, ko je ta kvota izpolnjena, pa velja višja carinska stopnja.

Države običajno liberalizirajo količinske omejitve postopoma, da bi omilile šoke, do katerih bi lahko prišlo v domači ekonomiji in da bi preprečile nihanja v uvozu, ki bi lahko vodila k plačilno-bilančnim problemom. Ohranjanje takšnih omejitev lahko na kratek rok sicer omeji uvoz, vendar je plačilno-bilančne težave bolje odpravljati z ustrezno makroekonomsko politiko kot s postavljanjem omejitev. Običajno se najprej odpravijo kontingenti na surovine in pol proizvode, pa tudi proizvode, ki jih domača podjetja ne proizvajajo, z nekoliko zamika pa še omejitve na končne proizvode, vključno s tistimi, ki jih proizvajajo doma.

Vpliv odpravljanja količinskih omejitev na proračunske prihodke je odvisen od vrste omejitev in načina, kako so odpravljene. Sprememba kontingentov v carinske stopnje bo povzročila povečanje prihodkov, saj to povzroči prenos ekonomske rente od proizvajalcev v državni proračun kot davek na mednarodno trgovino (Khattry, 2001, str. 7).

2.3.2. Reforma carinske zaščite

Drug pomemben element trgovinske reforme je poenotenje in znižanje carinskih stopenj. Carinska tarifa lahko vsebuje veliko različnih stopenj: od nič pa do nekaj sto odstotkov. Zato je potrebno poiskati ustrezno merilo, s katerim bomo spremljali uspešnost zmanjševanja carinske zaščite. Najpogosteje se uporabljajo naslednja tri merila (Ebrill et al., 1999, str. 4):

- *netehtano povprečje carinskih stopenj*: to je najbolj enostavno merilo, ki pa ni najustreznejše. Velikokrat daje zmotno sliko o pomembnosti carinskih stopenj, saj lahko nekaj, na primer zelo visokih stopenj, ki veljajo za zelo majhen delež menjave, prekomerno preceni povprečje. Enako je lahko povprečje podcenjeno v primeru nekaj zelo nizkih stopenj;
- *tehtano povprečje carinskih stopenj*: ta pokazatelj je že ustrežnejši. Izračunamo ga tako, da carinske stopnje ponderiramo z ustreznim odstotnim deležem, ki ga imajo le-te v zunanji trgovini. Vendar lahko tudi to merilo daje zmotne ocene. Povpraševanje po blagu, ki je obremenjeno z visokimi carinskimi stopnjami, je nižje, kot bi bilo v primeru, če carinskih stopenj ne bi bilo in to znižuje povprečje.
- *dosežene carinske stopnje*: spremembe v doseženih carinskih stopnjah so najustreznejši pokazatelj zunanjetrgovinske liberalizacije. Doseženo carinsko stopnjo izračunamo kot razmerje plačanih uvoznih dajatev v carinski osnovi. Tudi to merilo ni brez pomanjkljivosti. Dosežena carinska stopnja poleg tega, da odraža predpisane carinske stopnje, odseva tudi vpliv preferencialnih carinskih stopenj, necarinske zaščite in izjem. Vendar so odstopanja v pravilnosti ocene v primerjavi s prejšnjima meriloma manjša.

Vpliv znižanja carinskih stopenj na državni prihodek je odvisen od višine stopenj, od obsega katerega le-te pokrivajo pred znižanjem in od višine samega znižanja. Natančen učinek je težko napovedati, saj je odvisen od kompleksnih ekonomskih odzivov.

Če se vrednost uvoza ne spremeni, je takojšnji učinek znižanja carinskih stopenj tudi znižanje proračunskega prihodka. Če se povpraševanje po uvozu vsaj nekoliko poveča, je upad prihodkov že manjši. Če pa se povpraševanje močno poveča, obstaja možnost, da se velikost prihodkov sploh ne spremeni ali pa v skrajnem primeru celo poveča.

Poleg tega je pomembno tudi, kako se prilagodijo domače tržne cene. Če se, na primer cene izdelkov, ki vsebuje uvožene surovine ali polizdelke ne znižajo, potem ne bo manjši prihodek iz davka na dodano vrednost (DDV). Lahko pa se zgodi, da se zaradi znižanja domačih cen, zmanjša tudi osnova za obračun DDV.

Vsekakor lahko pričakujemo, da se bo vrednost uvoza spremenila kot odgovor na znižanje carinskih stopenj. Če je cenovna elastičnost povpraševanja po uvoznem blagu dovolj visoka, lahko prihodek, zaradi povečanega povpraševanja po zdaj cenejšem uvoznem blagu, nadomesti ali celo preseže izgubo prihodkov zaradi znižanja carinskih stopenj. Navadno je cenovna elastičnost povpraševanja za končne dobrine večja kot pa za surovine in pol proizvode, vendar je težko posploševati. V večini razvitih držav uvoz gotovih izdelkov predstavlja le 10 do 20 % celotnega uvoza, vendar je običajno obremenjen z višjimi carinskimi stopnjami. Kakšna bo velikost oziroma vrednost uvoza, je odvisno tudi od cenovne elastičnosti domače ponudbe. Manj kot je ta elastična, manjše je zmanjšanje proizvodnje blaga zaradi nižje cene in zaradi tega je manjše tudi naraščanje vrednosti uvoza.

Če so začetne carinske stopnje zelo visoke, njihovo znižanje, v skladu s teorijo Lafferjeve krivulje⁷, ne bo nujno vodilo do sorazmernega znižanja carinskih prihodkov. Prihodek se lahko celo poveča. Namreč nižje kot so carinske stopnje, večja je verjetnost da se bo manj uvoznikov skušalo izogniti plačilu. Uvoznik, ki se hoče nezakonito izogniti plačilu uvoznih dajatev, ima zaradi tega določene stroške. Poiskati mora druge alternative, ki so pogosto dražje, na primer uporabljati poti, po katerih se bo izognil carinarnicam, prepakirati blago tako, da ne bo izkazovalo prave vrednosti, podkupovati uradnike. Poleg tega ima še dodatne stroške, če ga pri tem ujamejo, saj mora plačati kazen. Skratka, nižje carinske stopnje, tudi pripomorejo k zavarovanju proračunskega prihodka (Khattry, 2001, str. 7).

2.3.3. Znižanje izvoznih dajatev

Z izvornimi carinami so običajno obdavčeni pomembni primarni izdelki, ki jih izvaža relativno malo izvoznikov. Lahko pa se uporabljajo za izdelke, za katere ima država monopolno moč, saj s tem zmanjšajo ponudbo in posledično povišajo ceno izdelkom. Skratka, izvozne carine so pripomoček za povišanje proračunskih prihodkov, v primeru znižanja teh stopenj pa prihodek upade.

2.3.4. Razvijanje meddržavnih trgovinskih sporazumov

Meddržavni trgovinski sporazumi znižujejo carinske stopnje med državami podpisnicami, ne znižujejo pa jih do drugih držav. Med sodelujočimi državami se večina blaga izmenjuje brez obdavčitev, zaradi tega lahko prihodek iz naslova uvoznih dajatev upade. Kljub temu, da se carinske stopnje do tretjih držav ne spremenijo. Obsežnejše kot so trgovinske povezave med državami partnericami, večja je verjetnost manjšega proračunskega prihodka.

⁷ Lafferjeva krivulja je prikazana na Sliki 2 v prilogah.

2.3.5. Proračunske posledice posrednih učinkov sproščanja zunanje trgovine

Zunanjetrgovinska liberalizacija lahko vzajemno z davčnim sistemom in makroekonomskim okoljem vpliva na ekonomsko rast, državne prihodke in sploh celoten proračun.

2.3.5.1. Uvoz in ekonomska rast

Sprostitev količinskih omejitev in carinske zaščite lahko vodi do sprememb v sestavi uvoza. Vendar je takšne stvari težko napovedovati, saj se razlikujejo od države do države. Vendar, če država zmanjša delež uvozno-substitutnih dejavnosti v gospodarstvu, bo uvoz proizvodov, ki so jih proizvajale te panoge, narasel. Če so ti proizvodi obdavčeni po stopnji, višji od povprečne, lahko to povzroči povečanje prihodka.

Sproščanje trgovine vodi k boljši razporeditvi resursov in k večji stopnji rasti produkcije na dolgi rok. Slednja vodi k večji osnovi za obdavčitev, le-to pa spremlja povečan potencial proračunskih prihodkov.

2.3.5.2. Vloga domačih davkov in davkov na mednarodno trgovino

Domači posredni davki utegnejo okrepiti zaščitno vlogo davkov na mednarodno trgovino na različne načine. Takšen primer je diferencialna uporaba DDV na uvoz in domačo proizvodnjo. Vendar je takšna diskriminatorna uporaba zelo redka. Bolj pogosta je diferencialna uporaba trošarin na uvoz in domačo uporabo. Nekatere države uporabljajo dva seznama stopenj trošarin, nižje za uvoz, višje za domačo proizvodnjo. Druge pa uporabljajo trošarine le za domačo proizvodnjo.

2.3.5.3. Povezave z drugimi politikami

Davčna reforma, ki ohranja proračunske prihodke, predstavlja nujno podporo zunanjetrgovinski liberalizaciji. Če država okrepi domače davke, lahko to uspešno pospeši zunanjetrgovinsko liberalizacijo, še posebej, če se to zgodi že na samem začetku sproščanja trgovine, saj je potrebno kar nekaj časa, da davčna uprava izboljša administracijo in pobiranje davkov.

2.3.5.4. Interakcije z makroekonomskim razvojem

Prilagajanje zunanjetrgovinski liberalizaciji utegne vsebovati tudi pomembne spremembe v gospodarstvu. Če se trgovinska bilanca, z nižanjem carinskih stopenj, močno poslabša, lahko domača valuta deprecira. Velikokrat so zunanjetrgovinsko reformo namerno okrepili z devalvacijo. S tem so vnaprej preprečili morebitne potrebe po spremembah v monetarni ali fiskalni politiki. Na splošno je vpliv razvrednotene valute nejasen. Če je povpraševanje

po uvoznem blagu relativno neelastično, potem povečanje vrednosti uvoza v domači valuti lahko ublaži upad prihodka. To se je zgodilo že v nekaj uspešnih primerih v afriških državah, kjer velik delež uvoza predstavljajo izdelki, po katerih je povpraševanje neelastično in ki niti nimajo substitutov v domači proizvodnji.

2.3.6. Ugotovitve

Vpliv zunanjetrgovinske liberalizacije na proračun je torej zelo odvisen od oblike, v kateri nastopi in od okoliščin, pod katerimi nastopi. Določene strategije lahko dosežejo znatno zunanjetrgovinsko liberalizacijo brez nezaželenih posledic na državni prihodek. Nekatere strategije lahko celo povečajo prihodek, še posebej v začetnih korakih reforme. To se zgodi predvsem v primeru, da:

- je začetno stanje v državi zelo protekcionistično,
- sproščanje trgovine vsebuje spremembo količinskih omejitev v carinsko zaščito,
- zunanjetrgovinska liberalizacija vsebuje reforme zmanjšanja razpršenosti carinske stopnje ali pa izločitve oprostitev,
- je liberalizacija trgovine spremljana z davčno reformo,
- je liberalizacija trgovina okrepljena z zdravo makroekonomsko politiko.

Vsekakor pa lahko liberalizacija trgovine pusti tudi nezaželene posledice. Zaradi tega je potrebno poudariti, da je nujno reformirati domač davčni sistem, da se spremeni velikost davčne osnove.

Najboljši davčni sistemi so tisti, ki povzročijo kar najmanj krivičnosti v alokaciji sredstev, ki so nepristranski in ki so preprosti za uporabo. V praksi običajno obsega davčna reforma večino ali celo vse naslednje elemente (Abed, 1998, str. 10 - 11):

- Priporočljivo je uvesti ali okrepiti DDV. Zaželeno je, da ima eno stopnjo, da dopušča čim manj izjem in da so majhni podjetniki izključeni iz obdavčitve. Izkušnje kažejo, da je trošarine priporočljivo omejiti na manjšo listo proizvodov, na kateri so predvsem bencin in naftni derivati, alkohol in tobačni izdelki.
- Davki na mednarodno trgovino naj predstavljajo minimalen delež v prihodkih. Carinske stopnje naj bi imele nizko povprečno stopnjo in majhno razpršenost. S tem omejimo neomejeno in pretirano stopnjo zaščite. Izvozniki naj bodo oproščeni plačila carin na uvozne surovine, ki jih uporabljajo pri proizvodnji blaga, ki je namenjeno izvozu. Izvoznim carinam in drugim dajatvam se je potrebno izogniti.
- Nedavčni prihodek, ki izraža presežek od državnih podjetij ali dobiček od operacij centralne banke, naj bi z razvojem gospodarstva padal, še posebej z zmanjšanjem pomena državnih podjetij.
- Davčna reforma naj bi vsebovala tudi modernizacijo samega sistema in postopkov. Poenostavitev sistema pobiranja davkov je prvi pogoj za reformo davčne službe. Običajno reforma poudarja reorganizacijo davčnega sistema na celi črti: dodelitev identifikacijski davčnih številok davkoplačevalcem, okrepitev revizije in izboljšavo

davčne uprave. Informatizacija je poleg izobraževanja uslužbencev v davčnih službah, osrednji element reforme, slednjim pa je potrebno zagotoviti tudi upravno neodvisnost.

3. ZUNANJETRGOVINSKA LIBERALIZACIJA IN NJEN VPLIV NA PRORAČUNSKE PRIHODKE SLOVENIJE

3.1. Ocena zunanjetrgovinske liberalizacije Slovenije ob osamosvojitvi

Bivša Jugoslavija je imela težko razpoznaven in neustrezen sistem visoke zaščite, ki je bil konec osemdesetih let radikalno, vendar nesistematično, liberaliziran. Precej so izgubile na pomenu prevladujoče necenovne⁸ oblike zaščite (devizne omejitve, kontingenti, režim pogojno prostega uvoza, dovoljenja in regionalno usmerjanje), ki jih niso bile nadomestili z zvišanjem stopenj cenovnih oblik zaščite (carin in drugih uvoznih dajatev) (Bobek et al., 1996, str. 26).

Po osamosvojitvi je Republika Slovenija (RS) nadaljevala začeti proces zunanjetrgovinske liberalizacije. Pri tem je slovenska vlada močno znižala nesorazmerno visoke uvozne dajatve predvsem za reprodukcijski material in opremo, ki sta namenjena izvozni proizvodnji (Rupnik, 1992, str. 949). Osnovna in najpomembnejša oblika zaščite je postala carinska zaščita. To je razvidno tudi iz Tabel 6 in 7 v prilogah. Do vključno leta 1995 so carine predstavljale tri četrtine vseh davkov na mednarodno trgovino in transakcije (DMTT), od takrat pa se je delež povečal na več kot 90 odstotkov.

K nadaljnjemu odpiranju slovenskega gospodarstva so pripomogli še novi Carinski zakon (Uradni list RS, št. 1/95) in Zakon o carinski tarifi (Uradni list RS, št. 74/95), pa tudi pogajanja z EU, državami EFTA in CEFTA (Majcen, 1996, str. 267). Zakon o carinski tarifi je znižal carinske stopnje in zmanjšal število instrumentov, povezanih s uvoznimi dajatvami. Namesto prejšnjih štirih dajatev (carine, posebne davščine za davčno izravnavo, davščine za carinsko evidentiranje in posebne takse za uvoženo blago) je uvedel le eno – carino (Čok et al., 1996, str. 47).

Povprečna uradna obremenitev s carinami je po novem Zakonu o carinski tarifi (Uradni list RS, št. 74/95) leta 1996 znašala 10,7 %, kar je pomenilo v povprečju za 9 % ali eno odstotno točko znižanje (Bobek et al., 1996, str. 27). V letu 2000 je bila vrednost povprečne carinske stopnje 8,76 %.

⁸ Primerjava intenzivnosti uvoznih režimov v obdobju 1986-1996 je prikazana v Tabeli 6 v prilogah.

3.2. Ekonomski odnosi Slovenije s tujino

Ker je Slovenija evropska država, so in bodo njene najpomembnejše trgovinske partnerice evropske države, v prvi vrsti države EU. Slovenija je od osamosvojitve dalje vsako leto v Evropo izvozila več kot 90 % celotnega izvoza, iz Evrope pa uvozila več kot 85 % celotnega uvoza (Tabela 10 v prilogah).

Med ekonomskimi integracijami⁹ opravi Slovenija skoraj dve tretjine menjave z EU, na drugem mestu je CEFTA z nekaj manj kot 10 % deležem, na tretjem mestu pa še z manjšim deležem EFTA. V menjavi z vsemi naštetimi integracijami delež uvoza presega delež izvoza.

Trgovina z EU je od osamosvojitve dalje postopoma naraščala, največji skok je opazen v letu 1995, ko je EU povečala število članic. Takrat je iz EFTA v EU prestopila tudi Avstrija, ki je po pomenu za Slovenijo v mednarodni trgovini na četrtem mestu med državami¹⁰. Več od Avstrije izvozi Slovenija v Nemčijo, Italijo in na Hrvaško, uvozi pa iz Nemčije, Italije in Francije.

Po pomembnosti integracij kot zunanjetrgovinskih partnerjev Slovenije se je CEFTA prebila na drugo mesto leta 1995, ko je po obsegu menjave prvič prehitela EFTA, ki je v tem letu doživela osip članstva.

EFTA je bila po osamosvojitvi Slovenije njen dokaj pomemben zunanjetrgovinski partner, vendar se je njen pomen zmanjšal s prestopom Avstrije, Švedske in Finske v EU. Do takrat je Slovenija v okviru EFTA opravila največ menjave prav z Avstrijo. Potem jo je nadomestila Švica, s katero Slovenija realizira okoli 85 % celotne menjave z EFTA (Bobek, et al., 1996, str. 81 - 82).

Zunanja trgovina majhne države se običajno naveže na eno ali več sosednjih držav. Slovenija pri tem ni izjema. Močno je navezana na sosede, zunanjetrgovinsko pa gravitira še k Nemčiji in Franciji. Takšna zunanjetrgovinska koncentracija lahko predstavlja potencialno nestabilnost. Podoben primer je Slovenija doživela z izgubo jugoslovanskega trga (Bobek, Gusel, 1998, str. 12).

3.3. Bilateralni in večstranski sporazumi in integracije

Slovenija je v času samostojnosti podpisala veliko število različnih trgovinskih sporazumov o gospodarskem sodelovanju in o prosti trgovini. Pregled slednjih je v Tabeli 2 v prilogah.

⁹ Slovenija je v letu 2002 opravila z EU 59 % celotnega izvoza in 68 % celotnega uvoza. Podatki za ostala leta za EU, EFTA in CEFTA so podani v Tabelah 9 in 10 v prilogah.

¹⁰ Podatki za najpomembnejše države zunanjetrgovinske partnerice so v Tabelah 11, 12, 13 in 14 v prilogah.

Slovenija je postala polnopravna pogodbenica *GATT* 30. 10. 1994. Tako je bila leta 1995 tudi ena od ustanovnih članic WTO. Članstvo v WTO jo obvezuje spoštovati načela *GATT*/WTO pri oblikovanju ukrepov v zunanjetrgovinski politiki.

S podpisom Sporazuma o pristopu RS k *Srednjeevropskemu sporazumu o prosti trgovini* se je Slovenija prvič vključila v kak večstranski sporazum, ki sodi v okvir evropskih integracijskih procesov. Slovenija je postala članica *CEFTA* 1. 1. 1996. S tem dnem so bile ukinjene carine na 80 % industrijskih proizvodov, s 1. 1. 1997 pa v celoti, z izjemo nekaterih občutljivih proizvodov.

V začetku leta 1994 so se začela pogajanja o območju proste trgovine med RS in državami članicami *EFTA*, ki so se uspešno končala s parafiranjem asimetričnega, v korist Slovenije, sporazuma 23. 2. 1995. Ta je stopil v veljavo s 1. 7. 1995.

Vključevanje v *EU* ima v slovenski strategiji ekonomskih odnosov s tujino osrednje mesto že od osamosvojitve naprej. Slovenija je zaprosila za sklenitev Evropskega sporazuma o pridružitvi (v nadaljevanju Pridružitveni sporazum) leta 1992, takoj po tem, ko je *EU* Slovenijo priznala kot samostojno neodvisno državo.

Prvi pomemben sporazum, ki zajema odnose o trgovanju z *EU*, je bil Sporazum o sodelovanju med Evropsko gospodarsko skupnostjo in RS, podpisan leta 1993. Tega je 10. junija 1996 nadomestil Pridružitveni sporazum, ki je stopil v veljavo 1. 2. 1999. Takrat je Slovenija tudi uradno zaprosila za članstvo v *EU*.

V vmesnem obdobju, do uveljavitve Pridružitvenega sporazuma, je bil v uporabi Začasni sporazum o trgovini in zadevah v zvezi s trgovino (v nadaljevanju Začasni sporazum), ki je od 1. januarja 1997 omogočal predčasno uporabo trgovinskega dela Pridružitvenega sporazuma. Z letom 1997 so bile tako takoj ukinjene carinske stopnje za kar 41 % vrednosti uvoza iz *EU*, za 29 % vrednosti uvoza (srednje občutljivi izdelki) so bile carinske stopnje znižane na 55 % in za 30 % vrednosti uvoza (najbolj občutljivi izdelki) so se carinske stopnje znižala na 70 % veljavnih stopenj (Majcen, 1997a, str. 4). Dokončno so bile vse carine odpravljene s 1. januarjem 2001.

Majcen (1997a) je v svoji raziskavi ocenjeval možni izpad proračunskih prihodkov zaradi uveljavljanja Pridružitvenega sporazuma s štirimi scenariji. Razlikujejo se glede na realno rast letnega uvoza z *EU*. Prvi predvideva nespremenjeno vrednost uvoza, ostali trije pa letno rast uvoza v višini 5 %, 10 % in 15 %. Realna letna rast uvoza v obdobju 1997 – 2001 je bila približno 7 %, tako da je najbližje realnosti vmesna možnost med scenarijema s 5 in 10 % realno letno rastjo uvoza. V Tabeli 1 sta zaradi tega razloga prikazana samo scenarija, ki predvidevata 5 in 10 % realno letno rast uvoza.

Ocena izpada proračunskih prihodkov v Tabeli 1 je prikazana na podlagi kumulativnega izpada. Kumulativni izpad predstavlja razliko med oceno potencialno pobranih dajatev (brez uvedbe nove carinske tarife in podpisa Pridružitvenega sporazuma) in oceno dejansko pobranih uvoznih dajatev v tekočem letu (Majcen 1997a, str. 4).

Za leto 1996 so uporabljeni dejanski podatki. V tem letu je tako ob predpostavki 5 % in 10 % realne rasti uvoza, uvedba nove carinske tarife in uveljavljanje prostotrgovinskih sporazumov povzročilo izpad proračunskih prihodkov v višini 16,45 milijarde SIT, kar je pomenilo 17,5 % celotnih uvoznih dajatev, ki bi jih pobrali, če ne bi prišlo do uvedbe nove carinske tarife in prostotrgovinskih sporazumov. Celoten izpad proračunskih prihodkov po spodnjih izračunih, naj bi konec leta 2001 v primeru 5 % realne letne rasti uvoza znašal 262,47 milijarde SIT, v primeru 10 % letne rasti uvoza pa 304,45 milijarde SIT.

Tabela 1: Ocena možnega izpada proračunskih prihodkov zaradi uvedbe nove carinske tarife in uveljavljanja Pridružitvenega sporazuma

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Vsota uvoznih dajatev
5 % letna rast uvoza	Potencialne dajatve	78,36	94,09	98,80	103,74	108,92	114,37	120,09	718,36
	Dosežene dajatve	78,36	77,64	66,69	62,70	59,63	56,81	54,05	455,89
	Kumulativni izpad (milia SIT)	-	-16,45	-32,10	-41,03	-49,29	-57,56	-66,04	-262,47
	Kumulativni izpad (%)	-	-17,48	-32,49	-39,56	-45,25	-50,32	-54,99	
10 % letna rast uvoza	Potencialne dajatve	78,36	94,09	103,50	113,85	125,24	137,76	151,54	804,33
	Dosežene dajatve	78,36	77,64	69,87	68,82	68,56	68,43	68,20	499,88
	Kumulativni izpad (milia SIT)	-	-16,45	-33,63	-45,03	-56,68	-69,33	-83,34	-304,45
	Kumulativni izpad (%)	-	-17,48	-32,49	-39,56	-45,25	-50,32	-54,99	

Vir: Majcen, 1997a, str. 7.

Nadaljnje zniževanje zunanjetrgovinske zaščite zaradi vstopa Slovenije v Evropsko unijo bo povzročilo še nadaljnje zmanjševanje prihodkov v proračun iz naslova uvoznih dajatev. Slovenija bo v evropski proračun plačevala tri četrtine sredstev iz naslova uvoznih dajatev na uvoz proizvodov iz tretjih držav in proizvodnih dajatev za sladkor (2004: 6,6 milijarde tolarjev, 2005: 12,2 milijarde tolarjev, 2006: 13,1 milijarde tolarjev), četrtino pobranih sredstev pa bo lahko obdržala za administrativne stroške pobiranja (2004: 2,2 milijarde tolarjev, 2005: 4,1 milijarde tolarjev, 2006: 4,4 milijarde tolarjev). Ker bo zaradi popolne sprostitev uvoza iz držav Evropske unije in novih članic domači proračun utrpel tudi dodatno znižanje prihodkov v obsegu 6,3 milijarde tolarjev, bo skupni izpad sredstev zaradi odprave carinskih dajatev znašal v prvem letu članstva skoraj 13 milijard tolarjev.

3.4. Proračun Slovenije

Državni proračun je akt države, s katerim so predvideni prihodki in drugi prejemki ter odhodki in drugi izdatki države za eno leto (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št

79/99). Njegova struktura je odvisna od družbenoekonomske strukture gospodarstva (Žibert, 2001, str. 161). Če so državni odhodki večji od prihodkov, je državni proračun v deficitu. Višino deficita je potrebno pokriti z zadolževanjem pri prebivalstvu in gospodarstvu, z zadolževanjem pri domačih bankah ali pa z zadolževanjem v tujini. Če pa so prihodki večji od odhodkov, je proračun v suficitu.

Proračun Slovenije sestavljajo splošni del, posebni del¹¹ in načrt razvojnih programov¹² (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99).

Splošni del proračuna obsega tri medsebojno povezane račune (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99):

- bilanco prihodkov in odhodkov¹³,
- račun finančnih terjatev in naložb¹⁴,
- račun financiranja¹⁵.

V bilanci prihodkov in odhodkov so zajeti vsi javnofinančni prihodki, ki so prikazani v Tabeli 1. Razvrščeni so v pet osnovnih skupin.

Tabela 2: Prihodki državnega proračuna

PRIHODKI DRŽAVNEGA PRORAČUNA				
TEKOČI PRIHODKI		KAPITALSKI PRIHODKI (KP)	PREJETE DONACIJE (PD)	TRANSFERNI PRIHODKI (TP)
DAVČNI PRIHODKI (DP)	NEDAVČNI PRIHODKI (NP)			

Vir: Bilten javnih financ, april 2003, str. 31.

¹¹ Posebni del proračuna obsega podrobnejšo razporeditev odhodkov iz bilance prihodkov in odhodkov (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99).

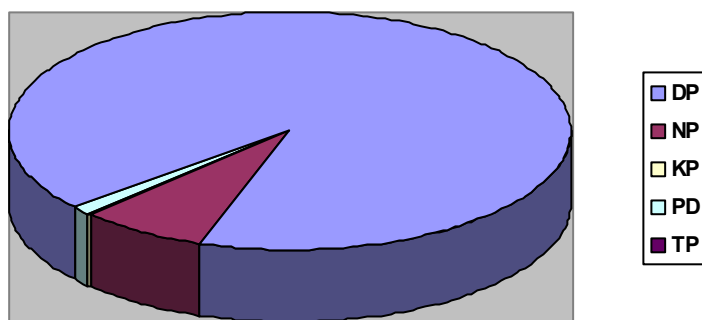
¹² Načrt razvojnih programov vsebuje programe delovanja resornih ministrstev po ključnih funkcijah države za večletno obdobje (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99).

¹³ Med proračunskimi odhodki so tekoči odhodki, tekoči transferji, investicijski odhodki in investicijski transferji (Bilten javnih financ, 2003, str. 37).

¹⁴ Račun finančnih terjatev zajema tiste izdatke, ki nimajo značaja odhodkov, ter tiste prejemke, ki niso prihodki (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99).

¹⁵ V računu financiranja se izkazujejo odplačila dolgov in zadolževanje ter načrtovane spremembe denarnih sredstev na računih proračuna v proračunskem letu (Zakon o javnih financah, Uradni list RS, št. 79/99).

Slika 3: Sestava proračunskih prihodkov v letu 2002

Vir: Bilten javnih financ, april 2003, str. 31.

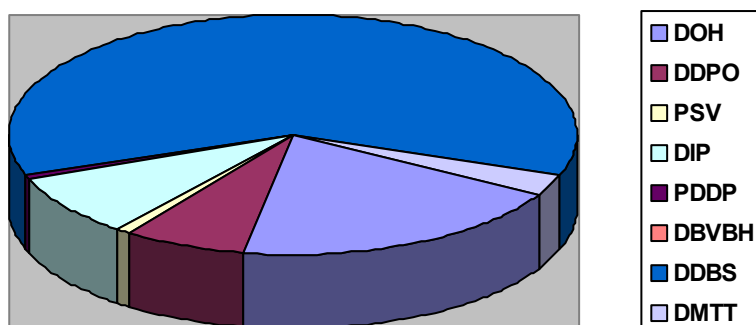
V letu 2002 so k proračunskim prihodkom največ prispevali DP z 91,32 %, na drugem mestu so NP z 7,36 %, sledijo pa jim PD z 1,13 %. Delež KP in TP ne predstavlja niti odstotka vseh proračunskih prihodkov.

Tabela 3: Davčni prihodki državnega proračuna

DAVČNI PRIHODKI	DOHODNINA (DOH)
	DAVEK OD DOBIČKA PRAVNIH OSEB (DDPO)
	PRISPEVKI ZA SOCIALNO VARNOST (PSV)
	DAVEK NA IZPLAČANE PLAČE (DIP)
	POSEBNI DAVEK NA DOLOČENE PREJEMKE (PDDP)
	DAVEK NA BILANČNO VSOTO BANK IN HRANILNIC (DBVBH)
	DOMAČI DAVKI NA BLAGO IN STORITVE (DDBS)
	DAVKI NA MEDNARODNO TRGOVINO IN TRANSKACIJE (DMTT)
	DRUGI DAVKI

Vir: Bilten javnih financ, april 2003, str. 32 –34.

Slika 4: Sestava davčnih prihodkov državnega proračuna v letu 2002

Vir: Bilten javnih financ, april 2003, str. 32 - 34.

DMTT spadajo med davčne prihodke. V letu 2002 so predstavljali 2,54 % vseh prihodkov slovenskega proračuna in 2,79 % davčnih prihodkov. S tem so se uvrstili na peto mesto med davčnimi prihodki glede na njihov prispevek k davčnim prihodkov.

V publikacijah so DMTT razdeljeni na dve kategoriji:

- carine,
- druge uvozne dajatve.

Vloga carin se, gledano tako s finančnega kot ekonomskega vidika, z gospodarskim razvojem zmanjšuje. Carinski dohodki v razvitih gospodarstvih predstavljajo relativno majhen delež v celotnih prihodkih države. V nekaterih državah ne predstavljajo niti odstotka državnih prihodkov. Prevladujejo predvsem neposredni davki in davek na dodano vrednost.

Za razliko od ekonomsko razvitih gospodarstev predstavljajo carinski dohodki v državah z nizkim dohodkom na prebivalca pomemben vir polnjenja proračuna. So namreč eden najpomembnejših javnofinančnih prihodkov¹⁶. Deloma je razlog za to ta, da je carine relativno poceni in lahko pobrati. V teh državah še vedno prevladuje kmetijstvo, medtem ko industrija še ni razvita in niti približno primerljiva z razvitejšimi državami. Poleg tega tudi nimajo razvitih statističnih služb, kar dodatno onemogoča večjo uveljavitev neposredne obdavčitve. Zato carine, skupaj s trošarinami predstavljajo prek 60 % državnih dohodkov. Večina teh nerazvitih držav je sposobna prek izvoznih cen prevaliti velik del davčnega bremena državnih proračunov na uvoznike, saj so velikokrat monopolni producenti določenih primarnih proizvodov (kava, južno sadje, nafta) in zaradi tega njihova konkurenčnost na svetovnem trgu ni ogrožena (Žibert, 2001, str 131 – 32). Poleg tega je v teh držav večja nagnjenost k neplačevanju domačih davkov, saj je v državni upravi prisotna dokaj velika podkupljivost. Posledica tega je, da je prihodek od domačih davkov manjši, kot bi lahko oziroma bi moral biti (Khattry, 2001, str. 5 – 6).

3.5. Gibanje prihodkov iz naslova DMTT v letih 1992 – 2001

Ker vrednosti posameznih podatkov ne povedo dosti, običajno za spremljanje liberalizacije mednarodne trgovine uporabljajo naslednje kazalce: delež DMTT v proračunskih prihodkih, v bruto domačem proizvodu (BDP)¹⁷ in v letnem uvozu. V Sloveniji kažejo vsi trije kazalci na podobno dinamiko upadanja DMTT v obdobju 1992 – 2001.

¹⁶ Predvsem v afriških državah predstavljajo uvozne dajatve na blago iz Evropske unije zelo velik del celotnih uvoznih dajatev. Če bi na primer prišlo med Namibijo in EU do sporazuma o prosti trgovini, bi bila izguba prihodkov zaradi proste trgovine enaka 2.5-kratnemu proračunskemu deficitu Namibije. Tudi če bi izkoristili vse alternativne vire prihodkov, ne bi mogli nadomestiti izgube prihodka zaradi proste trgovine z EU (The Fiscal Dimension, 2003).

¹⁷ Podatki za nekatere svetovne regije so prikazani na Sliki 3 v prilogah.

Delež DMTT se je leta 1993 v primerjavi z letom prej povečal. Od takrat naprej pa je opazno stalno upadanje, z izjemo leta 1995. V letu 1993 so deleži DMTT tako dosegli svojo maksimalno vrednost. Delež DMTT v celotnih proračunskih prihodkih je takrat znašal 16,10 %, delež v BDP 3,59 % in delež v uvozu 6,22 % (Tabela 8 v prilogah). Ta dinamika gibanja deleža DMTT se ujema s sklepanjem sporazumov RS o prosti trgovini. Upad v letu 1994 se ujema s z začetkom veljavnosti prvih sporazumov o prosti trgovini. To je s Češko, Slovaško in Madžarsko. Pred tem letom Slovenija ni imela veljavnih sporazumov.

V letu 1996 je razvidno prvo večje znižanje deleža DMTT. V tem času je prišlo do nadaljnje liberalizacije v okviru že omenjenih sporazumov. Slovenija je s 1. 1. 1996 postala članica CEFTA. V veljavo je stopil tudi Sporazum RS z EFTA. Uvoz iz EFTA je v tem letu predstavljal 2,63 % celotnega uvoza. Poleg tega pa sta v tem letu začela veljati nov Carinski zakon (Uradni list RS, št. 1/95) in Zakon o carinski tarifi (Uradni list RS, št. 74/95).

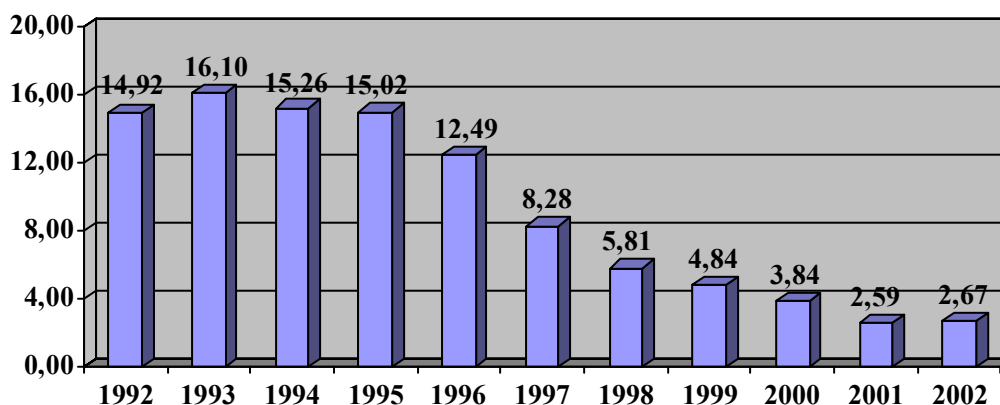
Največje znižanje deleža DMTT je opaziti v letu 1997. Delež DMTT v celotnih proračunskih prihodkih je takrat dosegel le še 66,29 % vrednosti leta 1996. Podobno vrednost glede na predhodno leto sta zavzela tudi delež DMTT v BDP (67,00 %) in delež DMTT v uvozu (65,09 %).

Razlog za tako veliko znižanje gre pripisati Začasnemu sporazumu z EU, ki je začel veljati s 1. 1. 1997. Od takrat se začasno uporablja tudi Sporazum o prosti trgovini z Estonijo. Vendar je njegov vpliv zanemarljiv, saj je v letu 1997 uvoz iz Estonije predstavljal le stotino odstotka celotnega uvoza. Podoben učinek ima Sporazum o pristopu Romunije k CEFTA. Sicer je bil uvoz iz Romunije nekoliko večji, vendar še vedno manjši od dveh desetih odstotka celotnega uvoza, natančneje 0,18 %. V nasprotju s tem uvoz iz EU predstavlja kar dve tretjini celotnega uvoza v tem letu.

V letu 1998 in 1999 se je nadaljevalo sproščanje trgovine po vseh prej omenjenih sporazumih. Začasni sporazum z EU je 1. 2. 1999 zamenjal Pridružitveni sporazum. Poleg tega pa je s 1. 1. 1999 članica CEFTA postala Bolgarija, v decembru pa je stopil v veljavo še Sporazum o prosti trgovini med RS in Makedonijo. Vse to so razlogi za še nadaljnjo upadanje deleža DMTT.

Ta trend se je nadaljeval vse do leta 2001, ko so DMTT imeli najmanjši delež tako v proračunskih prihodkih (2,59 %) kot tudi v uvozu (1,07 %) in v BDP (0,65 %). Slovenija je s tem letom ukinila carine na še zadnje industrijske izdelke v okviru Pridružitvenega sporazuma. Podobno stanje pa je bilo tudi z ostalimi pomembnejšimi sporazumi.

Slika 5: Delež DMTT v celotnih proračunskih prihodkih v odstotkih v letih 1992 – 2002 v Sloveniji

Vir: Tabela 8 v prilogah.

Na Sliki 5 je razviden očiten upad prihodkov iz naslova uvoznih dajatev. Leta 1993 so carine in druge uvozne dajatve prinašale kar 16,10 % vseh prilivov v državni proračun. V letu 2002 je njihov prispevek v državno blagajno komaj še 2,67 %. Ugotovimo lahko, da ima zunanjetrgovinska liberalizacija negativen vpliv na slovenski proračun, saj so se v obdobju 1992 – 2002 prihodki iz naslova DMTT zmanjšali za 82,10 %.

3.6. Davčna reforma

Zaradi nižanja in odpravljanja carinskih in drugih uvoznih dajatev mora država izpadle proračunske prihodke nadomestiti z novimi viri. Običajno se temu ustrezno dvigujejo drugi domači davki, potrebna pa je tudi temeljita preobrazba državnega proračuna, kar pa je neposredno povezano z reformo davčnega sistema.

S tem namenom in tudi zaradi potrebe po uskladitvi sistema posrednih davkov z EU je bila sredi leta 1999 v Sloveniji izvedena davčna reforma. S 1. julijem 1999 je tako stopil v veljavo DDV. Vse tisto, kar je bilo prej obdavčeno s prometnim davkom, je od takrat obdavčeno z DDV. Posebni davek od cigaret in od alkohola so nadomestile trošarine, s katerimi so obdavčena tudi mineralna olja in plin. V letu 2002 so trošarine in DDV predstavljali polovico vseh proračunskih prihodkov (Tabela 8 v prilogah).

Uvedba DDV je zagotovo pripomogla k tekočemu in bolj izdatnemu polnjenju proračuna, saj predstavlja relativno stabilen vir. DDV je večfazni davek. Plačuje se pri vsaki nabavi, vendar se s sistemom odbitka vstopnega davka, davčna obremenitev prenaša v verigi naprej do končnega potrošnika, ki davka ne more več prevaliti. Tako kot v EU je tudi v Sloveniji v uporabi potrošni tip DDV (Stanovnik, 2002, str. 87).

EU ne predpisuje stopenj DDV, temveč jih lahko oblikujejo članice same. Države lahko uvedejo le eno splošno stopnjo in največ dve znižani, pri čemer so vrste blaga, za katere se

lahko uveljavi nižja davčna stopnja, natančno določene. Določeno je, da nižja stopnja ne sme biti nižja od 5 %, splošna pa ne nižja od 15 %. Alkohol in alkoholne pijače, tobačni izdelki in mineralna olja ter plin so obdavčeni še s trošarinami.

Slovenija je ob uvedbi DDV oblikovala dve davčni stopnji: splošno (19-odstotno) in nižjo (8-odstotno). Sredi leta 2002 ju je povišala in tako sedaj znašata 20 % in 8,5 %. Podobno lahko opazimo tudi pri članicah¹⁸ EU, ki so v času od uvedbe DDV dalje že večkrat povišale stopnje DDV. Za takšno početje imajo države več razlogov, zagotovo pa je eden izmed glavnih ta, da se prihodki iz naslova carin še vedno vsako leto zmanjšujejo. Na ta način se pokriva primanjkljaj v prihodkih. Vlada RS lahko poveča ali zmanjša stopnjo DDV za 15 % (Čok et al., 2003, str. 29).

Enako kot evropski sistemi DDV tudi slovenski Zakon o DDV pri obdavčevanju prometa blaga temelji na načelu destinacije. To pomeni, da je blago obdavčeno tam, kjer je dejansko tudi porabljeno. Izvoz blaga iz naše države je oproščen DDV, nanj se aplicira stopnja 0 %. Pri uvozu v našo državo pa DDV pomeni prihodek v slovenski proračun (Stanovnik, 2002, str. 97 - 98).

Druga pomembna stvar davčne reforme je bila uvedba registra davčnih števil in davčnih zavezancev. S tem je država prispevala k večji preglednosti in boljšemu nadzoru nad davčnimi zavezanci, katerih število se je zaradi tega verjetno povečalo.

Na področju neposrednih davkov je Slovenija reformo davčnega sistema izvedla že konec leta 1993. Takrat sta bila uvedena davek od dobička kot glavni podjetniški davek in dohodnina kot glavni osebni davek. Bo pa v prihodnjih letih potrebno narediti še nekaj prilagoditev evropskemu sistemu, saj je v našem ostalo še kar nekaj zastarelih metod iz starega režima. Vlada v roku dveh let tako predvideva prenovno dohodnine in davka od dohodkov pravnih oseb ter uvedbo davka na nepremičnine (Proračunski memorandum za leti 2003 in 2004, 2002, str. 15 – 16).

3.7. Prihodnost – Slovenija v EU

S 1. majem 2004, ko bo Slovenija postala polnopravna članica EU, se bo v naših ekonomskih odnosih s tujino veliko spremenilo. Naši najpomembnejši zunanjetrgovinski partnerji bodo postali naš drugi notranji trg, na katerem carine in druge zunanjetrgovinske ovire, ki še niso odpravljene, ne bodo več obstajale. Trgovina bo povsem sproščena tako za industrijske kot tudi za kmetijske proizvode.

Hrvaška ter Bosna in Hercegovina (BIH) bosta postala naša največja izvozna trga in najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerja, na katerega se bodo carine vrnile. S Hrvaško, ki je postala s 1. majem članica CEFTA, bomo po vstopu v EU, trgovali po

¹⁸ Spremembe v splošnih stopnjah DDV članic EU so prikazane v Tabeli 15 v prilogah.

stabilizacijsko-asociacijskem sporazumu. Po tem sporazumu bo izvoz iz EU na Hrvaško povsem brez carine šele z letom 2007. Enako velja za Makedonijo, le da bo prehodno obdobje do polne odprave carin trajalo do leta 2011. BIH ter Srbija in Črna gora še nimata podpisanega trgovinskega sporazuma z EU, je pa EU sprejela uredbo, ki vsem državam nekdanje Jugoslavije omogoča brezcarinski izvoz v EU. To pomeni, da se na uvoz iz teh držav ne pobira nobenih uvoznih dajatev.

Ker bomo prevzeli skupno evropsko zunanjetrgovinsko politiko, s tem pa tudi evropsko carinsko tarifo do drugih držav, obstoječi trgovinski sporazumi in sporazumi o prosti trgovini ne bodo več veljavni. Tako bo odpravljena večina avtonomnih carinskih ukrepov. Z nobeno državo se o prihodnjem gospodarskem sodelovanju in ugodnostih ne bomo mogli pogajati sami, za vse se bo namreč dogovarjala EU. Prihodki iz naslova carin in drugih uvoznih dajatev ne bodo vir slovenskega proračuna, temveč proračuna Evropske unije. Slovenija bo lahko obdržala le okoli četrtno pobranih dajatev (SLO in Evropska unija, 2003, str. 125).

SKLEP

Proces zunanjetrgovinske liberalizacije se od druge svetovne vojne dalje uspešno razvija po dveh kanalih. Prvega predstavlja GATT. V njegovem okviru so države podpisnice s pogajanjem uspeli znižati povprečno carinsko stopnjo iz preko 39 % na samo 4 %. Drugi kanal liberalizacije predstavljajo ekonomske integracije. Največja in najnaprednejša trgovinska tvorba je EU. Ta se še posebej zavzema za sproščanje zunanje trgovine, saj nanjo odpade skoraj 20 % svetovnega izvoza in uvoza.

S tem, ko se gospodarstva različnih držav med seboj povezujejo, vlade pa ukinjajo uvozne dajatve ter druge omejitve, nastaja v državnih proračunih luknja. Ker se nikoli ne troši manj ampak kvečjemu vedno več, je potrebno to luknjo zamašiti z drugimi viri. Države se najpogosteje odločajo za povišanje domačih davkov. Vendar, ker so pri tem omejene, je običajno potrebna tudi temeljita preureditev samega proračuna in reforma davčnega sistema.

Slovenija izvaja liberalno zunanjetrgovinsko politiko že od njene osamosvojitve dalje. Podpisala je številne sporazume o prosti trgovini in gospodarskem sodelovanju ter postala članica WTO in CEFTA. S 1. majem 2004 pa bo tudi uradna članica EU.

Vzpostavljanje območja proste trgovine se tudi v Sloveniji pozna v manjših proračunskih prihodkih. Od leta 1992 do leta 2002 se je delež DMTT v proračunu zmanjšal iz 15 % na samo 2,67 % vseh proračunskih prihodkov.

RS je z namenom dodatnih proračunskih prihodkov v letu 1999 izvedla davčno reformo. Uvedena sta bila DDV in trošarine. Splošna stopnja DDV je bila postavljena na višini 19 %, znižana pa na 8 %. Zaradi potrebe po večjih prihodkih je vlada sredi leta 2002 stopnji DDV povišala. Splošna stopnja tako sedaj znaša 20 %, znižana pa 8,5 %. Z davčno reformo so bile uvedene še davčne številke davčnih zavezancev, posodobljen pa je bil tudi sam sistem pobiranja davkov.

Kar se tiče drugih virov polnjenja proračuna, se slovenska država najraje poslužuje višanja davčne stopnje na naftne derivate. V roku dveh let bo uveden še davek na nepremičnine, predvidena pa je tudi prenova dohodnine in davka od dohodkov pravnih oseb.

Z vstopom v EU bodo prenehale veljati še zadnje omejitve na trgovino z EU. Če vlada ne bo omejila svojih izdatkov, bo morala ponovno preurediti proračun, saj uvozne dajatve, ki jih bo Slovenija prejela od tretjih držav, ne bodo ostale v njenem proračunu, ampak bodo odtekle v evropski proračun.

LITERATURA

1. Abed George T.: Trade Liberalization and Tax Reform in the Southern Mediterranean Region. Washington (DC) : International Monetary Fund, 1998. 33 str.
2. Bobek Vito et al.: Strategija ekonomskih odnosov s tujino: od pridruženega do polnopravnega članstva v Evropski uniji. Ljubljana : Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj, 1996. 127 str.
3. Bobek Vito, Gusel Leo: Politika mednarodne menjave. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1998. 272 str.
4. Bobek Vito: Doktrine in instrumenti mednarodne menjave. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2002. 312 str.
5. Čok et al.: Javne finance. 2 del: Javne finance v Sloveniji 1996. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 74 str.
6. Čok et al.: Javne finance v Sloveniji. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 97 str.
7. Delakorda Aleš: Izpolnjevanje ekonomskih kriterijev članstva Slovenije v EU in EMU. Banka Slovenije, Prikazi in analize XI/I (2003), 25. str.
[URL: http://www.bsi.si/html/arc/prikazi/Pr_2003_01/delakorda.pdf] 20. 6. 2003
8. Ebrill Liam et al.: Revenue Implications of Trade Liberalization. Washington (DC) : International Monetary Fund, 1999. 42 str.
9. Gandolfo Giancarlo: International Economics I. 2nd ed.. Berlin : Springer-Verlag, 1994. 344 str.
10. Greenaway David: Trade Liberalisation: Lecture Notes. B.k., 1998, 34 str.
[URL: http://www.worldbank.org/wbi/macroeconomics/management/RecentCourses/activities/turkey/pdf/greenaway_july98.pdf], 27. 7. 2003.
11. Gusel Leo, Bobek Vito: Sistemi in instrumenti mednarodne menjave. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1997. 352 str.
12. Ješovnik Peter: Evropska unija. Zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe. Koper : Visoka šola za management, 2000. 245 str.
13. Kandžija Vinko: Gospodarski sustav Evropske unije. Rijeka : Ekonomski fakultet Sveučilišta, 2003. 447 str.
14. Kenda Vladimir, Bobek Vito: Osnove mednarodnih odnosov. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2003. 355 str.
15. Khattry Barsha: An Analysis of the Revenue Implications of Trade Liberalization. Amherst : University of Massachusetts, 2001. 27 str.
[URL: <http://www-unix.oit.umass.edu/~maggiel/Khattry.pdf>], 20. 6. 2003.
16. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 258 str.
17. Kumar Andrej et al.: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 131 str.

18. Majcen Boris: Zunanjetrgovinska liberalizacija slovenskega gospodarstva. Slovenska ekonomska revija, Ljubljana, 47 (1996), 4, str. 267 – 291.
19. Majcen Boris: Vključevanje Slovenije v EU – zunanjetrgovinska liberalizacija. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1997. 15 str.
20. Majcen Boris: Ocena izpada proračunskih prihodkov (uveljavljanje Evropskega sporazuma z EU). Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 1997a. 12 str.
21. McDonald Frank: European Economic Integration. New York : Longman, 1994. 350 str.
22. Mercina Šegina Vera: Osnove carine. Ljubljana : DZS, 1998. 75 str.
23. Moussis Nicolas: Evropska unija: Pravo, ekonomija, politike. Ljubljana : Littera picta, 1999. 575 str.
24. Nielsen Jorgen Ulf-Moller: International Economics: The Wealth of Open Nations. London : McGraw-Hill, 1995. 252 str.
25. Pugel Thomas A., Lindert Peter H.: International Economics. 11th ed.. Boston : Irwin/McGraw-Hill, 2000. 709 str.
26. Rupnik Lado: Davki, Evropa in mi. Teorija in praksa, Kraj izdaje, 29 (1992), 9-10, str. 946 – 951.
27. Salvatore Dominick: International Economics. 6th ed.. Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1999. 766 str.
28. Stanovnik Tine: Javne finance. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 237 str.
29. Strašek Sebastjan, Žižmond Egon: Ekonomska politika. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1998. 231 str.
30. Trošt Ferdinand: Zunanjetrgovinska politika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 339 str.
31. Žibert Franc: Uvod v finančno vedo in politiko. Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 2001. 254 str.

VIRI

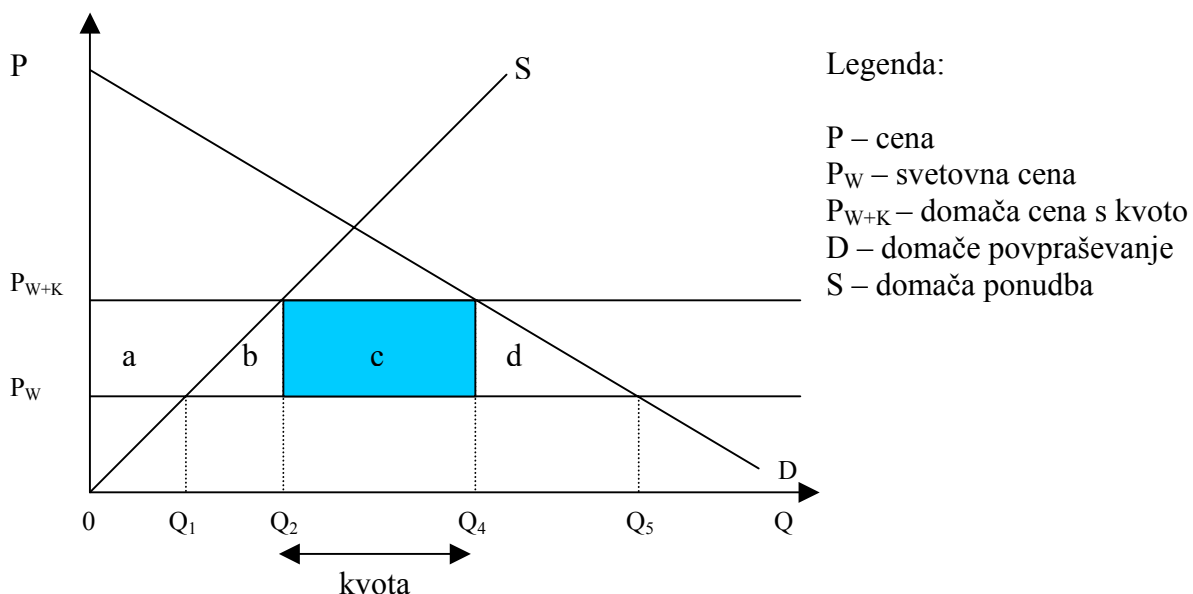
1. Bilten javnih financ. Ljubljana : Ministrstvo za finance, 5 (2003), 4. 121 str.
2. Carinski zakon (Uradni list Republike Slovenije, št. 1/ 95).
3. Evropski sporazum o pridružitvi. (Uradni list Republike Slovenije, št. 13/97).
4. Leading exporters and importers in world merchandise trade, 2003.
[URL:http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2001_e/section1/i06.xls], 28. 7. 2003.
5. Poslovanje SID v letu 2002. Ljubljana : Slovenska izvozna družba, 2003. 89 str.
[URL:[http://www.sid.si/sidslo.nsf/V/KD57B6CD92DF860D0C1256D420043D6C4/\\$file/Poslovanje%20SID%20v%20letu%202002.pdf](http://www.sid.si/sidslo.nsf/V/KD57B6CD92DF860D0C1256D420043D6C4/$file/Poslovanje%20SID%20v%20letu%202002.pdf)]
6. Proračunski memorandum za leti 2003 in 2004. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije, 2002. 26 str.
[URL:http://www.sigov.si/mf/slov/proracun/priprava_03_04/memorandum.pdf]
7. Register predpisov. [URL:<http://www.ius-software.si/baze/regi/index.htm>], 15. 6. 2003.
8. Slovenija in Evropska unija – o pogajanjih in njihovih posledicah. Ljubljana : Urad Vlade RS za informiranje, 2003. 151. str.
9. Sporazum o pristopu RS k Srednjeevropskemu sporazumu o prosti trgovini (Uradni list Republike Slovenije, št. 48/97).
10. Statistični letopis Republike Slovenije 1998. Ljubljana : Statistični urad RS, 1998. 659 str.
11. Statistični letopis Republike Slovenije 2002. Ljubljana : Statistični urad RS, 2002. 652 str.
12. Stopnje DDV v državah članicah EU.
[URL:http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/publications/info_doc/taxation/tva/taux_tva-2003-5-1_en.pdf], 29. 8. 2003.
13. The Fiscal Dimension, 2003.
[URL:http://www.epawatch.net/documents/doc52_1.doc], 13. 07. 2003.
14. Zakon o carinski tarifi (Uradni list Republike Slovenije, št. 74/95).
15. Zakon o carinski tarifi (Uradni list Republike Slovenije, št. 66/00).
16. Zakon o družbi za zavarovanje in financiranje izvoza Slovenije (Uradni list Republike Slovenije, št. 32/92).
17. Zakon o javnih financah (Uradni list Republike Slovenije, št. 79/99).

PRILOGE

PRILOGE

- Slika 1: Ekonomski učinki uvozne kvote v majhnem odprtem gospodarstvu
- Slika 2: Lafferjeva krivulja
- Slika 3: Davki na mednarodno trgovino po svetovnih regijah kot % v BDP
- Tabela 1: Odprtost gospodarstva (delež izvoza in uvoza blaga ter storitev v BDP v odstotkih)
- Tabela 2: Pregled bilateralnih sporazumov RS o prosti trgovini
- Tabela 3: Ocenjene stopnje učinkovite zaščite v obdobju 1986 – 2001 za slovensko gospodarstvo v odstotkih
- Tabela 4: Ocenjene povprečne nominalne stopnje zaščite v obdobju 1993 – 2001 za slovensko gospodarstvo v odstotkih
- Tabela 5: GATT trgovinske runde in zniževanje poprečne carinske zaščite
- Tabela 6: Primerjava intenzivnosti uvoznih režimov glede na delež vrednosti uvoza Slovenije v obdobju 1986 – 1996
- Tabela 7: Davki na mednarodno trgovino in transakcije, ter skupni proračunski prihodki Republike Slovenije v letih 1992 – 2001 v tisoč SIT
- Tabela 8: Proračunski prihodki RS v letih 1992 – 2002 v mio SIT
- Tabela 9: Slovenski izvoz in uvoz po ekonomskih skupinah držav za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT
- Tabela 10: Slovenski izvoz in uvoz po ekonomskih skupinah držav za leta od 1992 do 2001 v odstotkih celotnega izvoza oziroma uvoza Slovenije
- Tabela 11: Slovenski izvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT
- Tabela 12: Slovenski izvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v odstotku celotnega izvoza
- Tabela 13: Slovenski uvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT
- Tabela 14: Slovenski uvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v odstotku celotnega uvoza
- Tabela 15: Splošne stopnje DDV v članicah EU ob uvedbi in danes

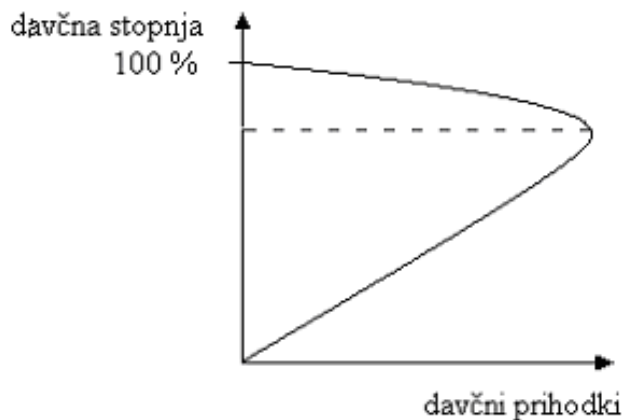
Slika 1: Ekonomski učinki uvozne kvote v majhnem odprtem gospodarstvu

Vir: Pugel, Lindert 2000, str. 144.

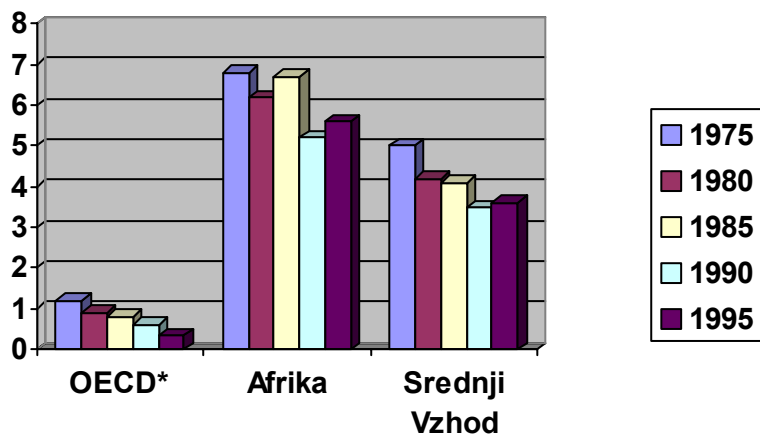
Površina lika a predstavlja dodatni prihodek domačih proizvajalcev. Površini trikotnikov b in d predstavljata čisto družbeno izgubo. Površina kvadrata c pa prikazuje velikost dodatnega dohodka podjetij, ki so dobili licenco za uvoz. Država nima nobenih prihodkov zaradi uvedbe kontingenta (Pugel, Lindert 2000, str. 144 – 145).

Slika 2: Lafferjeva krivulja

Vir: Stanovnik, 2002, str. 63.

Slika 3: Davki na mednarodno trgovino po svetovnih regijah kot % v BDP

* brez Češke, Madžarske, Luksemburga in Poljske

Vir: IMF: Government Financial Statistics (različne številke), International Financial Statistics (različne številke) in OECD: Revenue Statistics (različne številke).

Tabela 1: Odprtost gospodarstva (delež izvoza in uvoza blaga ter storitev v BDP v odstotkih)

	Slovenija	EU 15	Nemčija	Luksemburg
1992	119,3	51,8	49,3	198,5
1993	116,4	51,7	45,4	197,2
1994	117,8	54,4	46,8	201,8
1995	112,4	57,6	48,3	206,1
1996	112,5	58,1	49,6	212,2
1997	115,7	61,6	54,5	226,3
1998	114,8	62,6	56,6	240,5
1999	109,5	63,5	58,5	257,3
2000	121,8	71,2	67,1	289,1
2001	120,5	70,7	68,3	287,1

Vir: Delakorda, 2003, str. 12.

Tabela 2: Pregled bilateralnih sporazumov RS o prosti trgovini

	Leto sklenitve	Začetek veljavnosti
Češka	1993	1994
Slovaška	1993	1994
Madžarska	1994	1994
Poljska	1995	1996
Makedonija	1996	1999
Latvija	1996	2000
Estonijo	1996	2001
Hrvaška	1997	2001
Litva	1996	2002
BIH	2001	2002

Vir: Register predpisov, 2003.

Tabela 3: Ocenjene stopnje efektivne zaščite v obdobju 1986 – 2001 za slovensko gospodarstvo v odstotkih

	1986	1993	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Energija in rudarstvo	25,60	5,04	2,44	1,76	1,60	1,43	1,32	1,33
Predelovalna industrija	36,70	4,18	3,93	2,72	2,05	1,68	1,25	0,85
Kmetijstvo in predelava	8,70	18,20	25,90	26,30	26,50	26,60	26,70	26,70
Skupaj	30,90	7,03	7,89	7,09	6,64	6,39	6,11	5,85

Vir: Majcen, 1997, str. 8.

Tabela 4: Ocenjene povprečne nominalne stopnje zaščite v obdobju 1993 – 2001 za slovensko gospodarstvo v odstotkih

	1993	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Energija in rudarstvo	4,56	2,24	1,58	1,43	1,27	1,15	1,16
Predelovalna industrija	3,99	3,25	2,16	1,66	1,38	1,06	0,79
Kmetijstvo in predelava	11,60	15,10	15,10	15,10	15,10	15,10	15,10
Skupaj	5,73	5,71	4,91	4,56	4,35	4,18	3,94

Vir: Majcen, 1997, str. 7.

Tabela 5: GATT trgovinske runde in zniževanje poprečne carinske zaščite

GATT trgovinske runde	% povprečne carinske zaščite med pogodbenicami	Število udeleženk
1947: ustanovitev GATT	preko 39	23
1962: pred Kennedyjevo rundo	približno 14	62
1972: po Kennedyjevem rundi	približno 10	62
1987: po Tokijski rundi	približno 8	102
1995: po uresničitvi Urugvajске runde	približno 4	105

Vir: Kumar et al., 2001, str. 11.

Tabela 6: Primerjava intenzivnosti uvoznih režimov glede na delež vrednosti uvoza Slovenije v obdobju 1986 – 1996

Uvozni režim	Vrednost uvoza (%)			
	1986	1990	1993	1996
Prost uvoz	3	78	97	98
Pogojno prost uvoz	58	8	0	0
Kontingenti	37	12	1	0
Dovoljenja	2	2	2	2

Vir: Majcen, 1996, str. 71.

Tabela 7: Davki na mednarodno trgovino in transakcije, ter skupni proračunski prihodki Republike Slovenije v letih 1992 – 2001 v tisoč SIT

1992	Carine in uvozne takse	32.460.020	14,88%
	Skupni prihodki proračuna	218.084.846	
1993	Carine in uvozne takse	51.462.902	16,09%
	Skupni prihodki proračuna	319.875.680	
1994	Carine in uvozne takse	64.266.930	15,25%
	Skupni prihodki proračuna	421.299.891	
1995	Carine in uvozne takse	78.176.456	14,77%
	Carine	57.532.957	10,87%
	Posebna taksa za uvoženo blago	3.077.027	0,58%
	Posebne davščine za izravnavo davčne obremenitve uvoženega blaga	5.877.366	1,11%
	Posebne davščine za carinsko evidentiranje	9.674.386	1,83%
	Posebne davščin pri uvozu kmetijskih proizvodov	1.787.429	0,34%
	Ostale uvozne dajatve	227.291	0,04%
	Skupni prihodki proračuna	529.207.859	
1996	Carine in uvozne takse	76.592.530	12,27%
	Carine	72.094.087	11,55%
	Posebna taksa za uvoženo blago	511.562	0,08%
	Posebne davščine za izravnavo davčne obremenitve uvoženega blaga	637.926	0,10%
	Posebne davščine za carinsko evidentiranje	975.704	0,16%
	Posebne davščin pri uvozu kmetijskih proizvodov	2.284.319	0,37%
	Ostale uvozne dajatve	88.932	0,01%
	Skupni prihodki proračuna	624.190.629	
1997	Carine in uvozne takse	58.463.052	8,10%
	Carine	56.481.337	7,82%
	Posebna taksa za uvoženo blago	30.088	0,00%
	Posebne davščine za izravnavo davčne obremenitve uvoženega blaga	26.753	0,00%
	Posebne davščine za carinsko evidentiranje	7.473	0,00%
	Posebne davščin pri uvozu kmetijskih proizvodov	1.589.166	0,22%
	Ostale uvozne dajatve	328.235	0,05%
	Skupni prihodki proračuna	721.937.511	
1998	Carine in uvozne takse	47.290.784	5,63%
	Carine od pravnih oseb	45.024.924	5,36%
	Carine od fizičnih oseb in zasebnikov	229.511	0,03%
	Posebna taksa za uvoženo blago od pravnih in fizičnih oseb	37.747	0,00%
	Posebne davščine za izravnavo davčne obremenitve uvoženega blaga	11.465	0,00%
	Posebne davščine za carinsko evidentiranje	3.502	0,00%
	Posebne davščin pri uvozu kmetijskih proizvodov in živil	1.790.983	0,21%
	Ostale uvozne dajatve	192.652	0,02%
	Skupni prihodki proračuna	839.998.786	
1999	Davki na mednarodno trgovino in transakcije	45.657.439	4,84%
	Carine	42.880.257	4,55%
	Druge uvozne dajatve	2.777.182	0,29%
	Skupni prihodki proračuna	943.084.902	
2000	Davki na mednarodno trgovino in transakcije	38.089.449	3,84%
	Carine	36.034.570	3,64%
	Druge uvozne dajatve	2.054.879	0,21%
	Skupni prihodki proračuna	990.987.216	
2001	Davki na mednarodno trgovino in transakcije	29.607.144	2,59%
	Carine	28.548.422	2,49%
	Druge uvozne dajatve	1.058.722	0,09%
	Skupni prihodki proračuna	1.144.578.782	

Vir: Zaključni računi proračuna Republike Slovenije za različna leta, lastni izračuni.

Tabela 8: Proračunski prihodki RS v letih 1992 – 2002 v mio SIT

	1992	1993	1994	1995	1996
Skupaj prihodki	217.626	319.640	421.154	520.375	613.322
Davčni prihodki	210.831	303.824	409.301	499.986	584.900
Davki na mednarodno trgovino in transakcije	32.460	51.463	64.267	78.176	76.593
Carine		36.896	48.397	57.533	72.094
Druge uvozne dajatve		14.567	15.870	20.643	4.498
Delež carin v DMTT		71,69%	75,31%	73,59%	94,13%
Delež carin v celotnih prihodkih		11,54%	11,49%	11,06%	11,75%
Delež DMTT v celotnih prihodkih	14,92%	16,10%	15,26%	15,02%	12,49%
Domači davki na blago in storitve	110.219	165.688	235.813	294.906	343.627
Delež domačih davkov na blago in storitve v prihodkih	50,65%	51,84%	55,99%	56,67%	56,03%
BDP v tekočih cenah	1.017.965	1.435.095	1.852.997	2.221.459	2.555.369
Uvoz v tekočih cenah	571.953	827.540	1.070.777	1.271.088	1.445.023
Delež DMTT v BDP	3,19%	3,59%	3,47%	3,52%	3,00%
Delež carin v BDP		2,57%	2,61%	2,59%	2,82%
Delež DMTT v uvozu	5,68%	6,22%	6,00%	6,15%	5,30%
Delež carin v uvozu		4,46%	4,52%	4,53%	4,99%

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Skupaj prihodki	705.817	813.723	943.085	990.987	1.144.579	1.173.121
Davčni prihodki	675.227	762.848	895.055	927.672	1.039.585	1.071.313
Davki na mednarodno trgovino in transakcije	58.463	47.291	45.657	38.089	29.607	31.341
Carine	56.481	45.447	42.880	36.035	28.548	29.851
Druge uvozne dajatve	1.982	1.844	2.777	2.055	1.059	1.490
Delež carin v DMTT	96,61%	96,10%	93,92%	94,61%	96,42%	95,25%
Delež carin v celotnih prihodkih	8,00%	5,59%	4,55%	3,64%	2,49%	2,54%
Delež DMTT v celotnih prihodkih	8,28%	5,81%	4,84%	3,84%	2,59%	2,67%
Domači davki na blago in storitve	405.111	470.782	593.287	593.343	659.314	652.507
Trošarine	0	0	70.069	134.132	166.395	170.920
DDV skupaj	0	0	206.841	399.186	438.675	422.852
DDV od uvoza	0	0	114.421	282.996	328.253	347.988
DDV po obračunu	0	0	92.420	116.190	110.422	74.864
Delež domačih davkov na blago in storitve v prihodkih	57,40%	57,86%	62,91%	59,87%	57,60%	55,62%
Delež DDV v domačih davkih na blago in storitve	0	0	34,86%	67,28%	66,54%	64,80%
Delež DDV v celotnih prihodkih	0	0	21,93%	40,28%	38,33%	36,05%
Delež DDV in trošarin v celotnih prihodkih	0	0	29,36%	53,82%	52,86%	50,61%
Delež DDV od uvoza v DDV	0	0	55,32%	70,89%	74,83%	82,30%
BDP v tekočih cenah	2.907.277	3.253.751	3.648.401	4.035.518	4.566.191	
Uvoz v tekočih cenah	1.693.895	1.892.614	2.077.530	2.529.423	2.760.711	
Delež DMTT v BDP	2,01%	1,45%	1,25%	0,94%	0,65%	
Delež carin v BDP	1,94%	1,40%	1,18%	0,89%	0,63%	
Delež DMTT v uvozu	3,45%	2,50%	2,20%	1,51%	1,07%	
Delež carin v uvozu	3,33%	2,40%	2,06%	1,42%	1,03%	

Vir: Bilten javnih financ april 2003, Statistični letopis RS2002, lastni izračuni.

Tabela 9: Slovenski izvoz in uvoz po ekonomskih skupinah držav za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT

	EU		EFTA		CEFTA		SKUPAJ	
	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ
1992	297431	252960	37405	56394	-	-	540803	502442
1993	394875	411761	47956	88284	29550	37637	688842	737409
1994	519614	535181	65510	137716	39501	57803	876800	937878
1995	659390	771845	10262	28132	47768	74849	983979	1121887
1996	726600	862403	11185	33611	61035	83510	1125682	1277469
1997	848731	1008128	13822	30814	76781	110138	1337369	1495441
1998	981749	1162707	16144	34526	97471	120277	1499798	1676274
1999	1027005	1264341	20565	43815	113495	155275	1556172	1835954
2000	1242495	1527699	27936	47198	154510	204468	1948849	2254461
2001	1397382	1666794	29066	41852	180049	234695	2247589	2464052

* Podatki o izvozu in uvozu z Bolgarijo so vključeni v podatke skupine CEFTA šele od leta 1999.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2002, str. 402, Statistični letopis Republike Slovenije 1998, str. 388, Statistični letopis Republike Slovenije 1996, str. 372.

Tabela 10: Slovenski izvoz in uvoz po ekonomskih skupinah držav za leta od 1992 do 2001 v odstotkih celotnega izvoza oziroma uvoza Slovenije

	EU		EFTA		CEFTA	
	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ	IZVOZ	UVOZ
1992	55,00%	50,35%	6,92%	11,22%	-	-
1993	57,32%	55,84%	6,96%	11,97%	4,29%	5,10%
1994	59,26%	57,06%	7,47%	14,68%	4,51%	6,16%
1995	67,01%	68,80%	1,04%	2,51%	4,85%	6,67%
1996	64,55%	67,51%	0,99%	2,63%	5,42%	6,54%
1997	63,46%	67,41%	1,03%	2,06%	5,74%	7,36%
1998	65,46%	69,36%	1,08%	2,06%	6,50%	7,18%
1999	66,00%	68,87%	1,32%	2,39%	7,29%	8,46%
2000	63,76%	67,76%	1,43%	2,09%	7,93%	9,07%
2001	62,17%	67,64%	1,29%	1,70%	8,01%	9,52%

Vir: Tabela 9, lastni izračuni.

Tabela 11: Slovenski izvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Evropa	495540	622364	802481	908709	1044632	1236638	1384532	1436028	1792420	2085217
Nemčija	146367	203420	265753	296743	344606	392300	426351	477577	527880	589503
Italija	70965	85203	118478	143575	149346	199054	207278	213362	264507	279889
Hrvaška	77425	83504	94558	105450	115936	133922	135392	122378	154072	194365
Avstrija	27637	34273	47870	63126	74546	90417	102914	113097	146595	167949
Francija	50220	59633	75374	80259	80959	73713	123719	88920	137810	152442
BIH	-	2236	8728	14130	35779	46185	52650	66327	83990	96723
Češka	-	6333	10565	15652	19859	23534	24743	28939	33816	40838
Madžarska	6023	9929	12632	13582	14270	19326	23469	26385	37637	37969
Slovaška	-	3438	3902	6124	7748	9015	12126	11331	15612	20252

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2002, str. 393, Statistični letopis Republike Slovenije 1998, str. 379, Statistični letopis Republike Slovenije 1996, str. 362.

Tabela 12: Slovenski izvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v odstotku celotnega izvoza

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Evropa	91,63%	90,35%	91,52%	92,35%	92,80%	92,47%	92,31%	92,28%	91,97%	92,78%
Nemčija	27,06%	29,53%	30,31%	30,16%	30,61%	29,33%	28,43%	30,69%	27,09%	26,23%
Italija	13,12%	12,37%	13,51%	14,59%	13,27%	14,88%	13,82%	13,71%	13,57%	12,45%
Hrvaška	14,32%	12,12%	10,78%	10,72%	10,30%	10,01%	9,03%	7,86%	7,91%	8,65%
Avstrija	5,11%	4,98%	5,46%	6,42%	6,62%	6,76%	6,86%	7,27%	7,52%	7,47%
Francija	9,29%	8,66%	8,60%	8,16%	7,19%	5,51%	8,25%	5,71%	7,07%	6,78%
BIH	-	0,32%	1,00%	1,44%	3,18%	3,45%	3,51%	4,26%	4,31%	4,30%
Češka	-	0,92%	1,20%	1,59%	1,76%	1,76%	1,65%	1,86%	1,74%	1,82%
Madžarska	1,11%	1,44%	1,44%	1,38%	1,27%	1,45%	1,56%	1,70%	1,93%	1,69%
Slovaška	-	0,50%	0,45%	0,62%	0,69%	0,67%	0,81%	0,73%	0,80%	0,90%

Vir: Tabela 11, lastni izračuni.

Tabela 13: Slovenski uvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v tekočih cenah v mio SIT

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Evropa	454759	644090	834132	993692	1112549	1292393	1459238	1601223	1969142	2150034
Nemčija	114257	184921	222616	260821	277084	309036	346427	376629	427344	473170
Italija	69463	119491	161735	190180	216045	249033	281229	307352	393784	435253
Francija	40131	59057	78691	94140	125448	156395	208094	199851	231034	261408
Avstrija	40952	62732	96947	108680	113128	126123	132758	146754	185992	205009
Hrvaška	69229	66814	63956	68138	80041	74354	71643	81035	99938	98017
Madžarska	12622	18793	24638	31521	32380	46873	40506	48886	65747	76588
Češka	-	13735	22812	29166	32050	37413	43862	51180	56117	60353
Slovaška	-	3508	7456	9701	12513	16504	14963	16626	29534	34654
BIH	-	1178	660	957	2069	4741	7750	10168	13081	15123

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2002, str. 393, Statistični letopis Republike Slovenije 1998, str. 379, Statistični letopis Republike Slovenije 1996, str. 362.

Tabela 14: Slovenski uvoz po najpomembnejših državah partnericah za leta od 1992 do 2001 v odstotku celotnega uvoza

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Evropa	90,51%	87,35%	88,94%	88,57%	87,09%	86,42%	87,05%	87,21%	87,34%	87,26%
Nemčija	22,74%	25,08%	23,74%	23,25%	21,69%	20,67%	20,67%	20,51%	18,96%	19,20%
Italija	13,83%	16,20%	17,24%	16,95%	16,91%	16,65%	16,78%	16,74%	17,47%	17,66%
Francija	7,99%	8,01%	8,39%	8,39%	9,82%	10,46%	12,41%	10,89%	10,25%	10,61%
Avstrija	8,15%	8,51%	10,34%	9,69%	8,86%	8,43%	7,92%	7,99%	8,25%	8,32%
Hrvaška	13,78%	9,06%	6,82%	6,07%	6,27%	4,97%	4,27%	4,41%	4,43%	3,98%
Madžarska	2,33%	2,73%	2,81%	3,20%	2,88%	3,50%	2,70%	3,14%	3,37%	3,41%
Češka	-	1,99%	2,60%	2,96%	2,85%	2,80%	2,92%	3,29%	2,88%	2,69%
Slovaška	-	0,51%	0,85%	0,99%	1,11%	1,23%	1,00%	1,07%	1,52%	1,54%
BIH	-	0,16%	0,07%	0,09%	0,16%	0,32%	0,46%	0,55%	0,58%	0,61%

Vir: Tabela 13, lastni izračuni.

Tabela 15: Splošne stopnje DDV v članicah EU ob uvedbi in danes

Država	Splošna stopnja ob uvedbi v %	Leto uvedbe DDV	Sedanja splošna stopnja v %
Avstrija	16,00	1973	20,00
Belgija	18,00	1971	21,00
Danska	10,00	1967	25,00
Finska	11,11	1964	22,00
Francija	16,66	1968	19,60
Grčija	16,00	1987	18,00
Irska	16,37	1972	21,00
Italija	12,00	1973	20,00
Luksemburg	8,00	1970	15,00
Nemčija	10,00	1968	16,00
Nizozemska	12,00	1969	19,00
Portugalska	16,00	1986	19,00
Španija	12,00	1986	16,00
Švedska	11,11	1969	25,00
Velika Britanija	10,00	1973	17,50

Vir: Stopnje DDV v državah članicah EU, 2003.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP – Bruto domači proizvod
BIH – Bosna in Hercegovina
BNP – Bruto nacionalni proizvod
CEFTA – Srednjeevropsko združenje svobodne trgovine
DBVBH – Davek na bilančno vsoto bank in hranilnic
DDBS – Domači davki na blago in storitve
DDPO – Davek od dobička pravnih oseb
DDV – Davek na dodano vrednost
DIP – Davek na izplačane plače
DMTT – Davki na mednarodno trgovino in transakcije
DOH – Dohodnina
DP – Davčni prihodki
EEA – Evropski gospodarski prostor
EFTA – Evropsko združenje svobodne trgovine
ESPJ – Evropska skupnost za premog in jeklo
EGS – Evropska gospodarska skupnost
EU – Evropska unija
EURATOM – Evropska skupnost za jedrsko energijo
GATT – Splošni sporazum o carinah in trgovini
GSP – Sistem splošnih preferencialov
KP – Kapitalski prihodki
MDS – Mednarodni denarni sklad
MFN – Klavzula o največji ugodnosti
NAFTA – Severnoameriško združenje svobodne trgovine
NP – Nedavčni prihodki
OECD – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OEEC – Organizacija za ekonomsko sodelovanje
PD – Prejete donacije
PDDP – Posebni davek na določene prejemke
PSV – Prispevki za socialno varnost
RS – Republika Slovenija
SB – Svetovna banka
SID – Slovenska izvozna družba
TP – Transferni prihodki
ZDA – Združene države Amerike
WTO – Svetovna trgovinska organizacija